

II RIIGIKOGU

10. istungjärk. **Protokoll nr. 305 (3).**

1926. a.

**II Riigikogu koosolek 14. jaanuaril 1926. a.
kell 10 hom.**

Kokku on tulnud 95 Riigikogu liiget.

Valitsuse looshis: Riigivanem **J. Teemant**, siseminister **K. Einbund**, sõjaminister **J. Soots**, rahaminister **L. Sepp**, kaubandus-tööstusminister **E. Veberman**, põllutöominister **H. Laretei**, haridusminister **J. Lattik**, töö-hoolekandeminister **Chr. Kaarna**, kohtuminister **T. Kalbus**, teedeminister **O. Amberg**.

Välisesitajate looshis: Eesti saadik Lätis ja Leedus **J. Seljamaa**.

Päevakord:

1. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul **L. Johanson'i**, **J. Piiskari** ja **B. Eilman'i** arupärimise peale tööpuuduse vastu võitlemise ja tööstuselu tõstmise asjus.

2. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul **A. Jõeäär'i**, **J. Piiskar'i** ja **L. Johanson'i** arupärimise peale „Scheel ja Ko“ pangamajas ettetulnud tulude varjamise ja väärnähtuste asjas.

3. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise peale poliitilise surve ja tagakiusamise kohta.

4. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul **E. Masik'u**, **E. Veberman'i** ja **M. Neps'i** arupärimise peale Vabariigi Valitsusele.

5. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul **O. Gustavson'i**, **J. Vain'i**, **E. Jonas'e** ja **J. Tiks'i** arupärimise peale alevite osavõtust kõrvaldamise kohta maakonnanõukogude valimistelt.

6. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul **M. Laarman'i**, **P. Järv'e** ja **M. Martinson'i** arupärimise peale uute lapitalude loomise asjas riigi rendimaadel.

7. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul **J. Piiskar'i**, **J. Tiks'i**, **E. Jonas'e** ja **A. Vomm'i** arupärimise peale kaitseliidumaksu asjus.

8. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul **O. Gustavson'i**, **J. Vain'i** ja

E. Jonas'e arupärimise peale endiste rendikohtade ülevõtmise kohta metsavahikohtadeks Paadremaal ja Hiiu-Kõrgessaares.

9. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul 26 Riigikogu liikme arupärimise peale tööliste palga maksmatajätmise kohta Vene-Balti tehases ja mujal.

10. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul **E. Jonas'e**, **A. Jõeäär'i**, **O. Gustavson'i** ja **J. Piiskar'i** arupärimise peale Rannu maatööliste seltsi sulgumise kohta.

11. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise peale rahaliikumise korraldamiseks maksvaks tunnustatud juhtnõotide mitteteostamise asjas.

12. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise peale end. Hummuli mõisa omaniku metsalangi raiumiseks loaandmise asjas.

13. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul **E. Jonas'e**, **J. Vain'i** ja **A. Jõeäär'i** arupärimise peale riigistatud Joala mõisa peale obligatsioonilaenu tegemise asjus.

14. Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldusseadus — II lugemisel.

15. Põlise tarvitamise ja eluaseme seadus — maakommisjoni ettepanek.

16. Kogukondade ja asutuste rendimaade korraldusseadus — maakommisjoni ettepanek.

17. Üüriseaduse muutmise ja ärakaotamise seadus — II lugemisel.

Koosolekut juhatab esimees **A. Rei**, pärast abiesimees **J. Zimmerman**.

Sekretäri kohal abisekretäär **L. Raudkepp**.

Koosolek algab kell 10.15 min.

1. Päevakorra Juhataja A. Rei: Avan täiendamine. Riigikogu koosoleku. Päevakord on paljundatult Riigikogu liikmetele välja saadetud. Päevakorra kohta on ettepaneku teinud rkl. Uibopuu, võtta esimeseks päevakorra-punktiks komisjonide täiendavad valimised.

Kaubandus-tööstusminister **E. Veberman**: Teen ettepaneku, päevakorra teine punkt välja jätta.

Siseminister **K. Einbund**: Ma paluksin Riigikogu päevakorra p. p. 3 ja 5 võtta arutamisele pärast 9. päevakorra-punkti. Mul oleks täna kohuste täitmise pärast kella 11— $\frac{1}{2}$ 1-ni tarvis väljas viibida ja ma ei saaks siin olla, sellepärast paluksin ma 3. ja 5. punkt võtta pärast 9. punkti, siis jõuaksid parajasti selleks ajaks eelmised läbi.

Juhataja **A. Rei**: Päevakorra kohta on tehtud kolm ettepanekut: 1) esimeseks päevakorra-punktiks võtta komisjonide täiendavad valimised — rkl. Uibopuu ettepanek; teine ettepanek on tehtud härra kaubandus-tööstusministri poolt, nimelt teine päevakorra-punkt välja jätta ja 3) siseministri ettepanek, päevakorra-punktid 3. ja 5. võtta arutamisele pärast 9. päevakorra-punkti. Panen need ettepanekud sissetuleku järjekorras hääletamisele. Asun rkl. Uibopuu ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud. Asun kaubandus-tööstusministri ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud. Asun siseminister Einbund'i ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Päevakord on kindlaks määratud.

Enne päevakorra juurde asumist on sõna sekretääril teadaande korras.

2. Teadaandmine küsimise kohta, millele käiku ei ole antud.

tus otsustanud käiku mitte anda.

3. Komisjonide täiendavad valimised.

Juhataja **A. Rei**: Rkl. Uibopuu poolt on tehtud kirjalik ettepanek, rahaasjanduse komisjoni valida rkl. Veberman'i asemele rkl. Anto, ja rkl. Anto poolt on ettepanek tehtud Vene-Balti tehaste komisjoni rkl. Veberman'i asemele valida rkl. Uibopuu. Panen mõlemad kandidaadid korraga hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on mõlemad kandidaadid vastavatesse komisjonidesse valitud.

4. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul L. Johanson'i, J. Piiskar'i ja B. Eilman'i arupärimise peale tööpuuduse vastu võitlemise ja tööstusliku töstmise asjus.

Sõna on järjekorras rkl. Martna'l. Rkl. Martna ei ole siin, siis on sõna rkl. Tõnisson'il. Rkl. Tõnisson ei ole ka siin.

L. Johanson (stp): Härra ministri seletusest paistis välja, nagu tööpuudust praegu ei oleks. See väide on nii nõrk, et tema isegi ümberlukkumist ei vaja. Juba tööbörside aruanded näitavad kasvavat tööpuudust, ja kui meie lühikese pilgu hei-

dame vabrikute peale, siis ka see, mis praegu vabrikutes sünnib, näitab, et tööpuudus kasvab, ja et isegi oskustöölised, kes senni on vabrikutes oma tööaladel töötada võinud, töö kaotavad. Meie vabrikuid ootab hävinemine just selle tagajärjel, et meil nii ebaõiget majanduspoliitikat on aetud. Varandusi on järjest maha müüdüd ja võib olla, et neid varandusi pärast tuleb kalli raha eest uuesti omandada. Nende vabrikute töö korraldamatus on ka üks tööpuuduse põhjustest, ja sellepärast tuleks küll Vabariigi Valitsusel nüüd, kus ometi on saadud pika otsimise ja ootamise peale kaubandus-tööstusminister, just esimeses järjekorras võtta see küsimus arutamise alla, mis saab meie suuremate vabrikutset, kes praegu krediitpuuduse all kannatavad, sellepärast, et seal valmistus ei ole küllalt otstarbekohaselt korraldatud. Tööpuudus kasvab vist kunni kevadeni juba sellepärast, et hooaja tööde lõpetamine on käsil. Suur osa hooaja töödest lõpeb ja mis veel ei ole lõppenud, lõpeb lähemal ajal. Kuna töölistel tagavarasid pole, sest eelmistel aastatel oli tegemist ka suure tööpuudusega, siis ootavad neid tänava veel suuremad raskused, kui eelmistel aastatel, millega seletatav ka väljarändamise tung. Tõsi, et meil suurem osa neist inimestest, kes välja rändavad, on pärit maalt. Mis see näitab? See näitab, et meil maal tööolud sugugi nii head pole, kui siit meile vahel põllumeeste poolt tõendatakse. Väljarändamisele on lõpp tehtud, kuid töölisel on õigus tööd saada. Eraomandus on Eestis kindlustatud, eraomandus on püha, riik kaitseb eraomandust. Töölisel ei ole eraomandust, ainukene elu ülevalpidamise võimalus on temal, kui tal tööd on. Kui eraomandust kaitstakse, siis on riigivõimu ülesanne kaitsta ka seda õigust, mis töölisel on, see on õigus töö peale. Õigus töö peale on juba ammu võetud riikide põhiseadustesse ja nõrgalt on tema käsitamist leida ka

Eesti põhiseaduses. Selle õiguse kaitsmisel on riigielus väga tähtsad tagajärjed. On ju täiesti loomuvastane seisukord, kui hulk inimesi, kes suudab saadusi valmistada ja väärtusi luua, tööta seisab ja kuidagiviisi ära peab elama. Mida enam valmistatakse saadusi ja mida rohkem tööd võib teha, muidugi selle juures silmas pidades tingimusi, mida sotsiaaltervishoid üles seab, seda tulusam on see riigile. Juba majanduselu tõstmise pärast peab riik kõik abinõud tarvitusele võtma selleks, et töölised võimalikult sel alal tööd leiaksid, kus nad on omandanud pika õppimise järele oma oskuse. Ka see on minu arusaamise järgi väärnähtus, kui sunnitakse või ollakse sunnitud asetama metallitöölisi, keemiatöölisi, tselluloositöölisi või tekstiilitöölisi ühiskondlikkudele töödele. Et metallitööliseks saada, on tarvis pikemat õppeaega kui juristil, jurist õpib ülikoolis 3 aastat, kuna metallitöölise pidi endisel ajal õppima viis aastat. Kui nüüd jurist asetada ühiskondlikkudele töödele või mõnele teisele alale, siis on see ebanormaalne, samuti on ebanormaalne, kui asetada metallitöölisi või üldse oskustöölisi niisugustesse töödesse, millega nad harjunud ei ole, näiteks kraavikaevamisele ja mujale. Nii peab siis riik tööolusid korraldades ja tööpuuduse vastu võideldes eestkätt tähelepanu pöörama sellele, et saaksid võimalust mööda need inimesed, kes oma oskuse teatud tööalal omandanud, ära paigutatud just nendele töödele, kus nad oma oskust ja tööjõudu kõige otstarbekohasemalt ja kõigeparemate tagajärgedega ära kasutaksid. Kui aga riigivõimul ei ole võimalik korraldada tööolusid, siis on töölistel täielik õigus nõuda, et neile antakse toetust teisel teel. Praegu paigutatakse töölisi ühiskondlikkudele töödele odava palgaga, kuid sellel on teatud armuanni maik juures, ka sellel toetusel, mis hoolekandeosakondadest antakse, on armuanni maik. Nagu ma juba tähendasin, on töölisel õigus tööd saada, ja riigivõim on kohustatud seda korraldama, kui riigivõim ei suuda seda korraldada, siis on ta kohustatud maksuma panema sarnaseid korraldusi, mille alusel töölised võiksid toetust saada sel ajal, kui neil tööd ei ole, see tähendab, riigivõim on kohustatud maksuma panema kinnituskorralduse. Kinnituskorraldus, mida on tunnistanud Lääne-Euroopa riigid. Mitte ainult riigid ei ole kinnituskorraldust maksuma pannud, vaid ka omavalitsused, isegi seal, kus sellekohased riigi seadused puuduvad. Ma võiksin näiteks tuua Saksamaad, kus paljud linnad oma algatusel on kinnituskorralduse maksuma pannud. Meil aga puudub nii üks kui teine, ja selle tagajärjeks ongi suur väljarändamise tung. Nüüd on ka siin riigi poolt

maksuma pandud takistused. See korraldus pole otstarbekohane, sest kui riigis olud on nii korraldatud, või kujunenud, et ei vajata niipalju töökäsi, kui siin on, siis tuleb luua neile töötavatele inimestele, kes tööta on, väljapääsetee ja see väljapääsetee on väljarändamine. Kui ei ole inimeste huvides, et nad välja rändavad Brasiiliasse, siis on riigivõimu ülesanne astuda läbirääkimistesse teiste riikidega. Siin võiks nimetada Kanaadat, Argentiinat või Austraaliat, kus rohkem töökäsi vajatakse, ja riik võiks püüda nendega lepinguid luua, mille abil saaks korraldada inimeste väljapääsu, kes siin tööpuuduse tõttu kitsikusse on langenud. Kui tõesti seisukord nii lootuseta on, et ei saa inimestele tööd muretseda, miks siis lasta neid siin vireleda, ära surra, hävineda, neil enestel kui ka nende perekondadel. Nii tuleb siis anda väljarändamise küsimusele küllalt suur tähtsus ja tuleb teha väljarändamise korraldamine riigi ülesandeks. Sarnane seisukord nagu praegu, ei või aga kauem kesta. Kui praegu vaadelda tööliste elu, siis peab ütleva, et nende elu läheb igapäevaga ikka suuremaks ja suuremaks meelegaäraheitmiseks. Muidugi need inimesed, kes töö juures on, kes oma elu ülesandeid täita võivad, ei suuda tähele panna seda suurt kannatust ja viletsust, mis aset on leidnud tööliste perekondades. Kahjuks meie riigivõim pöörab kõige selle peale vähe tähelepanu ja ei saa ka härrade ministrite seletustest järeldada seda, et nad edaspidi püüaksid siin rohkem tegutseda, sellepärast esitan mina järgmise ülemineku-vormeli: „Ära kuulates Vabariigi Valitsuse vastuse arupärimise peale tööpuuduse vastu võitlemise ja tööstuselu tõstmise asjus, ei pea Riigikogu Vabariigi Valitsuse vastust rahuloldavaks, vaid tunnistas tarvilikuks, et valitsus võitleks energilisemalt tööpuuduse vastu, — ja läheb päevakorras edasi.“

B. Oja (töer): Teen ettepaneku, vastu võtta järgmine ülemineku-vormel: „Riigikogu, ära kuulates Vabariigi Valitsuse seletuse tööpuuduse vastu võitlemise ja tööstuselu tõstmise asjas, läheb päevakorras edasi.“

Juhataja A. Rei: On esitatud kaks ülemineku-vormelit: rkl. Johanson'i poolt motiveeritud ülemineku-vormel ja rkl. Oja poolt liht ülemineku-vormel. Kodukorra § 85. põhjal tuleb hääletamisele esiteks motiveeritud ülemineku-vormel ja selle järele liht ülemineku-vormel. Asun rkl. Johanson'i poolt esitatud ülemineku-vormeli hääletamisele. (Hääletatakse.) Poolt on 20 häält, vastu 32 häält, seega on rkl. Johanson'i üle-

mineku-vormel tagasi lükatud. Asun rkl. Oja poolt esitatud ülemineku-vormeli hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on liht ülemineku-vormel vastu võetud.

5. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul E. Masik'u, E. Verberman'i ja M. Neps'i arupärimise peale Vabariigi Valitsusele.

E. Masik (põl): 4. novembril esitati vastav arupärimine eelmisele Vabariigi Valitsusele, mida toetas 29 Riigikogu liiget ja sellega vastu võeti. Selle arupärimise peale vastas otsekohe eelmine teedeminister samal koosolekul, kuid arupärijad ei jäänud sel korral vastusega rahule, oodates veel järgnevaid se-

letusi, mis järgneksid läbirääkimistest. Ehk küll vahepeal asjaolud väga tähtsalt on muutunud, siiski tahaksin ma siin selles küsimuses veel sõna võtta, et eriti just mõnda asjaolu alla kriipsutada. Meie arupärimise esimene punkt käsitas küsimust, kas selleaegsel Vabariigi Valitsusel oli teada, et meriasjanduse peavalitsuse juhataja samal ajal on riikliku laevasõidu juhataja ja eraäri tegevaks juhiks, millel otsekohene ühendus on laevasõiduga. Selle peale saime vastuse, et see on Vabariigi Valitsusel teada, kuid teise osa peale ei järgnenud mitte vastust, kas valitsus peab seda meriasjandusele ja laevasõidule kasulikuks, kui üks isik kolme tegevust juhib või mitte. Küll aga paistis järgmisest vastusest, mis punkt 2. peale tuli, niisugune seletus, et selleaegne Vabariigi Valitsus seda ei pidanud seaduse vastaseks ega ka asjale kahjulikuks. Kui aga asjasse süveneda, on muidugi selge, et kolme sarnase ameti pidamine tingimata eriti meie meriasjanduse valitsemisele kahjulik on, samuti ka riiklikule laevaäri juhtimisele, mida mina oma arupärimise tõendusel näitasin. Kuid siiski pärastpoole on nähtavasti eelmine Vabariigi Valitsus selles küsimuses teisele seisukohale asunud, on vabastanud meriasjanduse peavalitsuse juhataja tema palve peale sellest ametist ja sellega nähtavasti on see küsimus ka likvideeritud. Kuid ma ei tahaks siin paralleelselt ühe asjaolu peale tähelepanu juhtimata jätta, nimelt, mis samas ministeriumis, nimelt teedeministeriumis juhtus selleaegse valitsuse ajal. Käesolevas küsimuses tõendas selleaegne teedeminister, et ei olevat takistusi sarnase üheajalise mitme ameti pidamiseks. Ühel teisel juhtumisel tõendas ta jällegi, et niisugune ametite ühtlustamine soovitatav ja lubatav ei ole. Sellel juhtumisel oli tegemist koguni väiksemaulatusliku küsimusega, kuna praegu suuremaulatusliku

küsimusega tegemist on. Sellepärast et on tegemist ametitega, mis käsivad üht ja sama tegevust ja mille juures riigi- ja erahuvide kokkupõrked väga suured võivad olla. Ainult selle peale tahtsin mina tähelepanu juhtida, et siin selle küsimuse juures teatavastastolu ja järjekindlusetus välja paistab. Kuid et see küsimus vahepeal on lahendatud, siis ei ole mul siin enam midagi juurde lisada. Meie teine küsimus seisis selles, kas oli selleaegsel Vabariigi Valitsusel teada, et aurulaev „Kajak“i prahtimisel sellel suvel teatud asjaolud kaasas käisid, mis ei vastanud riigihuvidele, ja mille järel riik teatud kahjud kandis või oleks pidanud kandma, nagu meie seda oma arupärimise seletuses pikemalt näitasime. Selle peale saime õige lakoonilise vastuse selleaegse teedeminister härra Virma poolt, et riik ei olevat selle prahtimise läbi sugugi kahju saanud, vaid just vastupidi, isegi kasu. Selle juures tähendas veel härra teedeminister, et niisuguste andmetega välja tulla, nagu kedagi süüdistama, ei olevat soovitatav, ja tegevad isikutele, kes teatavat asja juhivad, suuri raskusi. Ma pean otsekoheselt tähendama, et need andmed, mida mina ja arupärimise tõendajad aluseks võtsime, olid saadud meie riigikontrollist ja sellepärast ei võinud nende andmete juures sugugi kahelda. (K. Virma, stp: Kuidas Teie neid saite?) Isiklikult riigikontrollist. (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Kahjuks mitte nii intiimsuhted riigikontrolliga nagu Teil, kuid siiski sain need andmed sealt. Neid andmeid lähemalt vaadates näeme, et need tõendused, mida endine teedeminister prahtimise suhtes ette tõi, käsivad küsimust koguni teisest seisukohast, kui mina seda arupärimise tõendamisel ette kandsin. Nimelt kandsin mina ette, et sellel suvel pärast aurulaev „Kajak“i remonti on tehtud selleaegse laevasõiduameti juhataja ja ühe Tallinna ärimhe vahel veoleping, mille järele riik oleks saanud, nagu välja kalkuleeriti, üle 700 £ kahju. Tõendan veel kord kategooriliselt, et see leping, mis sõlmiti selleaegse laevasõiduameti juhataja ja Tallinna ärimhe vahel, on tõesti niisugune, mille järele riik niisuguse suure kahju on saanud. See veoleping on tehtud 16. juulil ning laevasõiduameti juhataja härra kapten Tiideman'i kui laevaomaniku ja kellegi härra Johanson'i kui charterdaja poolt alla kirjutatud. See veoleping on tehtud kõigehalvema vormi järgi, ning tehtud kindla hinna peale, nimelt 2.850 £ ja laev võib veolepingu järele võtta laadungit kas Lõuna-Soomest või jällegi Botnia lahest, alates Abost kunni Kemini, see on selle lahe suust kunni lahe ülemise otsani ning selle juures ei ole hinnavaht mõlema raiooni

vahel ette nähtud. Juba läinud korral juhtisin selle peale tähelepanu, et sarnane veoleping on kahjulik ja absurdne. Nimelt kui meie vaatame prahilehti teisest, see on Kemi raioonist, samal kuul, siis leiame sealt 47½ shillingit, kuna aga veolepingu summat ja laeva laadimisvõimet arvesse võttes, tuleks selle prahi hind ainult 34½ shillingit, tähendab vahe võib tõusta ühe standardi pealt isegi kuni 13½ shillingini. Et aga see laev laadis teatavasti kuni 1700 standarti, siis võib selle järele igauks välja kalkuleerida, kuivõrd see leping riigile kahjusid toob. Et tõendada selleaegseid veohindasid, toon ette ametlikud laevamaaklerite pakkumised 24. juulist. Leping, millest meil jutt, tehti 16. juulil, tähendab umbes samast ajast on ka need pakkumised. Näiteks Kemi & (or Tornea) Grimsky 1730 standardi veo pealt pakutakse 47½ shillingit. Kui tahetakse öelda, et see laadung on ainult „pakkumine“, siis võiksin tähendada, et mul on praegu käepärast juhtumisi aruanne, millest näha terve rida laadungid, mis juulikuul tehtud. Üks laadung 1200 standarti Kemi-Hull 47½ shillingit ja teine 750 standarti isegi 50 shillingit.

Nii et siin ei või kahtlust olla, et need andmed, mis on meie poolt ette toodud, oleksid ebaõiged, vaid ma kordan veel, et see veoleping prahi suhtes on tehtud nõnda, et temast riigile tingimata kahju on. Et aga eelmise teedeminister kandis ette, et laadungi järel-dusel riik pole kahju siiski saanud, vaid on brutto sissetulek 3554 naela, siis pean ütleva, mispärast see juhtus. Selle summa sissetulek juhtus seepärast, et laev laadis kauemat aega kui veolepingus ette oli nähtud Kemis, ja sai seisuraha 35 naela päevas, mis oli veolepingus ette nähtud, peale selle võeti veel teatav trahviraha Hullis, ja sellest siis see raha tuligi. Kui aga veoleping oleks tehtud õige hinna peale, mis on keskmiselt, nagu ma läinud korral tähendasin, 42 shillingit, ja kui laev oleks rohkem aega laadinud, siis oleks samuti trahvirahad pidanud sisse tulema ja riik jälle rohkem saama. Mina ei taha kellelegi etteheiteid teha, kuid ei ole mingit kahtlust, et vastav kahju saadud on. Veolepingus on veel teisi punkte, mis riigile kahjulikud ja mis näitavad, missuguse kergemeelsusega sel juhtumisel laev on prahitud. Meie arupärimine ei olnud selleks esitatud, et kellelegi etteheiteid teha, kuid tahtsime näidata, et võib olla selle tõttu, et üks isik, kes kolme ettevõtet juhib, on vaadanud liig kergemeelselt asja peale, võib olla selletõttu, et sel isikul lihtsalt aega ei olnud asjasse süveneda. Ma tahaksin nimetada veel mõned punktid veolepingus, näiteks punkt, mis näitab samasugust kergemeelsust. Kui laev laadib lepingus nimetatud raiooni

kahes sadamas, siis peab maksma laeva prahitija 80 naela veel lisaks. Nagu meie nägime, on laadimise raioonid Abost Kemini ja vahe on seal nii suur, et laevaga peab umbes poolteist päeva sõitma, ja kui arvesse võtta ainult laeva küttekulud selle maa sõitmiseks, siis saame peaaegu 80 naela. Kuid kust tasuda lisa sadamamaksud, laevameeskonna ja muud kulud. Seda kõike arvesse ei ole võetud, ka see tasu, mis on lisaks sisse võetud, näitab, et selles punktis on samakergelt laadimisega talitatud. Mina arvan, sellest on küllalt põhjendatud meie selgituse soov selle kohta, kas niisugused asjaolud olid teada tollaegsel Vabariigi Valitsusel või teedeministril või mitte. Nagu juba ütlesin, kahjuks saime meie väga lakoonilise vastuse, ilma et oleks täpsemalt selgitatud asjaolusid. See sundis mind täpseid andmeid koguma, mida ma siin esitasin. Nagu tollaegne teedeminister härra Virma ette kandis, olevat seal kõrval-sündmused, mille tõttu olevat teatud uurimine algatatud, võib olla selles mõttes endine teedeminister seda asjaolu arvaski, kuid nagu ma olen kuulnud vahepeal meie riigikontrolli käest, on see küsimus antud prokuratuuri võimude kätte, tähendab, on isegi kuritegelised asjaolud nähtavale tulnud. Muidugi, seda küsimust selles mõttes võiks nagu lahendatuks lugeda, sest selle peale on tähelepanu pööratud ja vastavad sammud astutud. Kuid ma pean ütleva, et kahjuks sellel alal ei piirdunud sarnane tegevus ühe laadungiga, vaid jätkus ka edasi. Laev „Kajak“ prahiti 20. augustil, kui ta sõitis Inglismaalt Rootsi, kus jällegi tegutses seesama isik, nimelt härra Johanson, kuid juba mitte nagu laeva charterdaja, mitte nagu laeva agent, vaid nagu laeva-sõiduameti agent, ja selle eest sai ta 5%. Mispärast sel juhtumisel laevasõiduamet otsekohe ei charterinud laeva vastavale charterdajale? Seetõttu kaotas riik, sest nagu sellest charterpartiist näha, on saanud härra Johanson omale kaks kolmandikku 5%, kuna ainult üks kolmandik 5% on charterdajale antud. Või näiteks läinud aastaaruandest on näha, et aurulaev „Kajaku“ agendi kulud on olnud 2.400.000.—, ja kui meie võtame selle summa ja jaotame vastavalt brutto prahile, siis tuleb välja 6½%, mis on 3 korda rohkem, kui see harilikus laeva prahtimise elus tuntud on, ja prahitud on see laev üldiselt samal alusel, isegi sama agendi kaudu. Ma tahan ainult paralleelselt selle asjaolu peale tähelepanu juhtida, et samad asjad on kordunud ka enne, kus see oli ühenduses samasuguste nähtustega. Et aga küsimus, nagu ma juba nimetasin, olevat vastavate võimude kätte antud, siis

muidugi võib teda meie poolt likvideerituks lugeda.

Edasi, kolmas küsimine oli meil selle kohta, kas on Vabariigi Valitsusel teada, et riigi laevasõiduamet iga aastaga ikka suuremaid ja suuremaid kahjusid annab, ja kas on üldse võrreldud äriliselt või rahaliselt selle ettevõtte tegevuse järeldust praegusel ajal sellega, mis oli 1921. aastal. Seda küsimust arvas eelmine teedeminister, härra Virma, olevat põhiküsimuse ja arvas, et meil ei ole mingit tõsist soovi olnud tõesti teada saada, kuidas selle asutuse äriline tegevusjärg on, vaid meie siht — ja eriti minu siht olevat olnud — laevasõiduametile katsuda hauda kaevata või isegi, nagu eelmine härra teedeminister nimetas, neid laevu laevasõiduameti käest eraisikute kätte mängida. Kahjatsen väga, et selle arupärimise vastamise juures eelmine teedeminister niisuguse tooniga ja kerge käeliigutusega seda küsimust lahendada tahtis. Eelmine teedeminister meie küsimise peale ei vastanud, vaid teatas, et üldse olevat raske bilanssi võrrelda ja teiseks teatas ta, et minul kui vastava alamkommissjoni eksperdil, olevat võimalik olnud kõigi nende küsimuste kohta andmeid saada ja nendega põhjalikult tutvuneda. Pean raskuse märkusena öenudama, et mina siis, kui ma veel Riigikogu liige ei olnud, vastava alamkommissjoni ekspert ei olnud, vaid olin kohale kutsutud ainult üks kord, vastasin alamkommissjonis kolme-nelja küsimise peale, mis mulle ette pandi ja see on kõik. Nendest küsimistest ei olnud ühtki niisugust, kus oleks võimalik selgitada laevasõiduameti tegevust äriliselt. Teiseks ei ole mina kunagi selle alamkommissjoni liige olnud ja sellepärast ei olnud mul võimalik nende küsimustega ligemalt seal tutvuneda. Kuid arvesse võttes, et endine härra teedeminister juhatas vastava alamkommissjoni ja selle materjaalide poole, hakkasin mina neid materjale uurima ja leidsin sealt õige huvitavaid andmeid. Materjaalide hulgast leidsin muuseas, et riigikontrolöör härra Oinas 16. jaanuaril 1925. a. teatas otsekohe, et laevasõiduamet ei ole töötanud puudujäägiga, vaid on andnud õige suuri ülejääke.

(Koosolekut hakkab juhutama abiesimees
J. Zimmerman.)

On toodud kindlad andmed, mis protokolleeritud, et laevasõiduamet 1919.—1920. aasta järeldusel on andnud riigile ülejääke 126,3 miljonit. Seda tõendab härra riigikontrolöör alles läinud aasta jaanuarikuul. Kui niisugune kompetentne asutus, kelle ülesanne on kontroleerida rahalisi aruandeid, mis riigi-

ettevõtetes esitatud, niisugust arvamist avaldab, siis peaks muidugi nende andmetega arvestama ja peaks neid õigeteks lugema. Tähen-dab, 126,3 miljonit kasusid on olnud ainult 1919., 1920. ja 1921. aasta jooksul. Kui meie aga hakkame vaatama, mis nende kasudega vahepeal juhtunud, kunni praeguse momen-dini ja mis on nende varandustega juhtunud, mis sellel asutusel kasutada olid, ja kui võr-relda laevasõiduameti tegelikku bilanssi, ma ei mõtle mitte raamatupidamise kunsti abil saadud bilanssi, mis sellel asutusel kõik aeg väga omapärane, vaid tegelikku bilanssi, siis võime üldiselt võtta, et näiteks 1921. aastal oli nii- ja niipalju varandusi laevade kujul, nii- ja niipalju puhaskasu raha kujul, ning vaatame, mis sellest 1925. a. järele jäänud, siis saame õige pildi. Mina ei hakka praegu kõiki vaheprotseduure ette kandma, seda teen teisel juhtumisel, kui see küsimus siin pikemalt arutamisele tuleb, kuid ma kannan siin ette andmed, et võrrelda kaht asja, mille peale meie tahtsime tõsist vastust saada endiselt teedeministriilt. Praegune seisukord on selles asutuses rahaliselt niisugune, et tema ei jõua isegi oma võlgu maksta. Laevasõiduametil on üle 10 miljoni marga võlgu sadamatehastele rennõntide eest, mida laevasõiduamet maksta ei suuda, sellepärast et raha on otsas. Tähen-dab, 126 miljonit, mis see asutus kasu saanud, on kadunud. Arvate vahest, et see raha on riigi-kassasse makstud? Olen selles asjas ka riigi-kassast järele pärinud, kust teada olen saanud, et riigikassasse on makstud 33 miljonit. Edasi olen uurinud laevasõiduameti aruandeid, kust näha võib, et riigikontrolöör 1919.—1922. a. rahalistes brutto ülejääkides isegi eksinud. Aruanded näitavad rahalist ülejääki mitte 126 miljonit, vaid 135 miljonit. Kui sellest summast maha arvata 33 miljonit, mis see asutus riigikassasse maksnud, siis jäi asutuse kätte veel 102 miljonit rahas ja peale selle varandused. Kui aga võrrelda varandusi, siis pean otsekohe ütleva, et neid laevasõiduamet juurde lisanud ei ole, vaid kõik laevad, mis sellel asutusel olnud, on halvemaks muutunud, on tihti teatud aeg kasutatud ja pärast ilma remonteerimata kõlbmatutena kõrvale heidetud. Praegu on laevade seisukord väga vilets. Ainult ühele laevale „Kajak“ule“ on viimasel ajal tehtud suurem remont. Missuguses seisukorras laevad on pärast mitmeaastast tarvitamist, näitab see, et näiteks „Ristna“ väärtus enne oli üle 15 miljonit, kuna ta praegune väärtus 2,8 miljonit. Samane lugu on ka paljude teiste laevadega ja praamidega. Ma ei hakka siin rohkem näiteid ette tooma, tähendan ainult, et väärtusi juurde loodud ei ole varanduse mõttes, vaid otse selle vastu on õige palju varan-

dusi oma väärtuse kaotanud läinud 5 aasta tegevuse jooksul. Tähendab, varanduslik kahju on olemas, ning nagu ennem ette kandisin, rahaline kahju 102 miljonit ning lisaks veel võlad, mida ei jõuta maksta. Tähendab, kui meie vaatame ainult asutuse puht rahalist kahju, siis on see vähemalt 102 miljonit, peale selle muidugi nende varanduste hävinemine, mis sealt asutusest läbi on käinud. Nii et on arusaadav, missugune kahju on olnud. Vaatamata aga selle peale tullakse jällegi seletama, isegi riigikontrolööri poolt, et see asutus on suurt ülejääki andnud. Need ülejäägid olid tõesti olemas 1920. a., siis kui iga vana „kaloss“ võis teenida, 1919. a. samuti ja osalt ka 1921. a., kuid pärastise tegevuse järeldusel on kõik need ülejäägid kadunud ning on riigile võimatu suuri kahjusid tehtud. Vaat' seda tahtsime meie teada oma arupärimises valitsuse poole, et kas valitsusel ja selleaegsel teedeministril olid tõesti need asjaolud teada ja kas nad tõesti olid süvenenud selle asutuse tegeliku ärilise tegevuse sisse või mitte. Kuid kahjuks meie seda vastust ei saanud, vaid saime kaunis ironiseerivas toonis ettekantud vastuse, arvustamise, mis läks mitte vastamise sihis, vaid läks selles sihis, et neid isikuid, kellel oli julgus seda küsimust Riigikogule esitada, hakata isegi maha tegema. Ma ei hakka kõike seda siin meelde tuletama, nagu näiteks „Saaremaa kubernerit“ asi, millel käesoleva asjaga vähematki tegemist ei oleks pidanud olema. Kui härra Neps arupärimisele oma nime alla kirjutas, siis tegi ta seda täiesti oma kõigeparemas teadmises ja tahtmises, ja peab siin tõele au andma, ettekantud asjaolud näitavad, et selleks tõsised põhjused olid. Selleaegne teedeminister kandis siin paralleelselt oma vastusega ette andmed, mis ei vasta täiesti tõeloludele, ja mida mina tahaksin siinkohal vähe korrigeerida. Nimelt kandis ta ette andmed mõne eralaevaseltsi tegevusest, mis pidid näitama, et siin ka õige suurte kahjudega tegemist on, seega nagu tõestada tahtes, et need kahjud, mis võib olla, selles riigiasutuses olemas, sama nähtusega teiste ühisuste juures seletatavad on. Muuhulgas, ma ei hakka mitte pikalt ja laialt seletusi tooma, kandis selleaegne teedeminister ette, nagu oleks Balti päästeselts esitanud nõudmise ja näidanud, et tema puudujääk üle 4. miljoni 1924. a. ulatub, paludes riigilt toetust. Kuid kahjuks ei ole jällegi selle küsimuse juures küsimust käsitatud sellest seisukohast, nagu tema tõsiselt oli, vaid nii öelda andmeid kasutatud, mis võib olla koguni teiselt seisukohalt on esitatud. Vaatame, kuidas tegelik seisukord selles ühisuses nende kahjude suhtes oli. Siin ei hakka ma mitte nimetatud asutuse bilansse ette kandma, sest

neid mul käepärast ei ole, vaid mul on käepärast ainult teedeministri kiri 4. juulist 1925. a., alla kirjutatud teedeminister K. Virma poolt, ja selles kirjas leiame nimelt järgmist: „Vastuseks Teie kirjale 1. aprillist teatan Teile, et Teie palvet rannaliinide toetamise kohta täita võimalik ei ole, sest et Teie esitatud 1924. a. rannasõidu tegevusearuanne, kui seda vastavalt Vabariigi Valitsuse määrustele („Riigi Teataja“ nr. 113/114) parandada, mitte puudujääki ei näita. Nimelt tuleks määruste § 4. põhjal vähendada kulusid Teie aruannete punktides 3. ja 6. ja välja jätta kulud punkt 7. all, sest laevakontori ülespidamise ja muid üldkulusid ei arvata mitte üle 6% laeva väärtusest“ jne. „6% kapitaliseerimine ei ole üldse kulude all ette nähtud. Kuna Teie ettekandest ei paista, et 1925. a. tegevuses Teie suuremaid kahjusid ette näete, kui 1924. a., siis ei ole alust Teile käesoleval aastal toetussummat määrata.“ Alla kirjutatud tollaegne teedeminister K. Virma. Tähendab, siin tunnustab härra minister otsekohe ise, et selle ettevõtte aruandeid kontroleerides tema leidnud on, et ettevõtte kahjusid koguni mitte saanud ei ole. Mina pean ütleva, et see alus, mis nende kahjude ja kasude kalkuleerimise juures võetakse, mis laevaliinide toetuseks mõõduandev, on järgmine: võetakse arvesse kõik tegelikud laeva kulud, amortisatsioon 5—6%, siis veel laevakontori kulud, ning kõik need kokku arvatult võetakse tuludest maha, ning alles siis võib näha, kas on kasu või kahjuga töötatud. Selle kirja alusel niisugust kontrolli tehes ei saa meie aga mitte kahjusid, vaid ülejääki, ja selles mõttes lükkab kiri otsekohe sarnase tõenduse ümber, mis härra teedeministri poolt ette kanti. Selle juures pean mina veel tähendama, et kui meie samalt seisukohalt võrdleme tegevust laevasõidumetis, siis ei näe meie nendes aruannetes, mis on esitatud laevasõidumetitegevuse üle, ei amortisatsiooni, ei jällegi kapitaalremontide arvessevõtmist. Nii et nende kahe asutuse aruanded täiesti võrdlemata nii ärilise bilansi kui ka aluste mõttes. Nagu ma juba nimetasin, viimase arupärimise punkti peale meie kahjuks küllaldest vastust ei saanud, kuid et vahepeal need asjad meie eneste poolt on selgitatud ja et on võimalus olnud sellekohaseid andmeid saada, mida ma olen Riigikogule ette kandnud, siis loodan, et nendest saavad vastavad järeldused tehtud, kui seda asutust tulevikus käsitatakse, sellepärast, et senni, nagu ma ette kandsin, on seda käsitatud välja minnes ühekülgetest andmetest isegi riigikontrolli poolt. Et aga vahepeal valitsus on muutunud, uus valitsus on tulnud, uus teedeminister on kohale asunud, ja et meil teada ei ole, kuidas tema ülestõstetud

küsimuse peale vaatab, ei ole meil mingit põhjust sama küsimusega uue teedeministri poole pöörata, kelle tähelepanu nii-kui-nii tähendatud asjaolu peale on juhitud, siis loeme meie sellega ka kolmanda küsimuse esialgselt likvideerituks. Nii et kõike kokku võttes on esimene küsimus vahepeal selgunud, teine ja kolmas samuti. Selletõttu loeme meie, arupärijad, et meie praeguse valitsuse käest selle arupärimise peale mingisugust vastust praegu ootama ei hakka.

K. Virma (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Minu eelkõneleja härra Masik kurvastas, et mina omal ajal olla teda laevasõidu ameti hauakaevajaks nimetanud. Kahjuks pean ma ütleva, et selle kõne järele ja nende andmete ettetoomise viisi järele, millega härra Masik ka täna jälle esines, mina oma ütelist muuta ei saa. Niisugusel viisil asja ette kanda teatava asja juures, nagu seda härra Masik tegi, võib teha ainult teatud sihi kättesaamise otstarbeks, mitte aga selleks, et asja õieti valgustada. Härra Masik luges muuseas ette ühe kirja, mis kandis minu allkirja, kus mina teatasin, et teatud laevaäri valitsuse poolt antud määruste alusel kahju ei saanud. Miks ei lugenud härra Masik seda kirja ette, mille peale see vastus anti. Mina lugesin omal ajal sellest kirjast andmed ette, ja selles kirjas oli väljendatud palve, et andke meile toetust. Kui mina omal ajal vastuse andsin, siis ütlesin mina just, et vaadake, ka need ärid, keda härra Masik kiidab, saavad kahju ja paluvad toetust. See ometi räägib seda keelt, et kui laevasõidumeti on kahju saanud nendel aastatel, mil teised laevaärid toetust paluvad ametiasutustelt, siis üldine seisukord raske on. Seda tõendab see kirjavahetus ja seda ei saa härra Masik ometi tagasi lükata, vähemalt ei saa ta tagasi lükata neid toetamise tahtmisi, mida laevasõiduärid oma kirjades on avaldanud. Just seda kandsin mina omal ajal ette ja ütlesin, et see on alles küsimus, et kui Teie laevasõidumeti ära kaotate ja laevad teiste äride kätte annate, kas siis puudujääkide kandmise asemel, mis laevasõidumetil nüüd tekib, äridele toetust ei tule anda. Seda mina ütlesin ja seda tõendab ka see kiri, millega toetust on küsitud. Härra Masik toob ette, et teatud laevaärid teatud lepingute kaudu oleksid võinud suuremat kasu saada, kui riik sai. Mina väga imestan, kuidas härra Masik riigikontrollist need andmed kätte sai, mis teistele välja ei anta, aga see on tema asi, kuidas ta need kätte sai. Härra Masik' u jutu järgi tuleb välja, just nagu maksaksid teatavad seaduslikud normid, mille järele laevavedu peab välja andma. Mina tunnen mõnesuguseid norme, näiteks trükitöid

kalkuleeritakse teatavate kindlate normide järgi. Aga mina tean kindlasti, et kui ärid tahavad tööd saada, siis kaldutakse neist normidest kõrvale, öeldakse lahti tulude osast. Ka siin on küsimus, kas lõpptulemuses riik kahju sai sellest laevaärist, millest meil praegu jutt on. Härra Masik ei öelnud seda, et need lõpptulemused ikkagi siin nii olid, et riigi kulud kaeti. Härra Masik ütles, et kui oleks just nii tehtud, nagu tema ütleb, siis oleks riik kasu rohkem saanud. Aga ei ole kindel, härra Masik, et kui Teie selle lepingu oleksite teinud, et Teie siis oleksite selle paremini teha saanud. Mina ütlesin juba, et need laevaärid, kellest härra Masik siin nii kiitvalt räägib, on teatud aastate eest riigilt toetust palunud ja riigikassast on isegi toetust laevaäridele maksetud. Mina olen kindel, et praegu laevaäride seisukord niisugune on, et nendele tuleb toetust maksta, seda vist, härra Masik, Teie ei eita. Mina arvan, et laevaäridele tuleb toetust anda sellepärast, et nemad praegusel korral niisuguses seisukorras ei ole, kui neil aastatel, kui ka riigi laevaäri kasulikult töötas.

Mis puutub sellesse asjasse, et härra Masik kohe selgeid vastuseid tahtis saada arupärimise esitamisel, siis ütlesin mina omal ajal, et minul on teada mõnesuguseid väärnähtusi laevasõidumetis, mida ei olnud võimalik tol korral veel avaldada. Nüüd on asi juba teatud viisil arenenud, prokuratuur on asjasse segatud jne. Kuid seda võib praegune teedeminister härra Amberg tõendada, et kui tema ametisse astus, siis juhtisin mina tema tähelepanu selle peale, et seal mõnesugused asjad on, mida teatud korras käsitada tuleb. Muidugi käsitas tema neid asju nii, nagu tema heaks arvas. Nõnda siis, see asi oli nii-kui-nii arenemise teel, mida siin lõppude-lõpuks härra Masik ise ka ütles. Aga ma julgen veel öelda oma arvamist, et Riigikogu ei tohiks laevasõidumeti põhimääruste kohta seisukohavõtmisega venitada. (E. Masik, põl: Ta on mitu korda päevakorras olnud.) Jah, tõstke ta päevakorras ettepoole, aga võtke seisukoht, seda julgen ma paluda. Seda olen ma mitu korda siit kõnetoolilt alla kriipsutanud ja ma usun, et praegune teedeminister vist sedasama ütleb, et tuleb öelda kindlal kujul, mida selle äri kohta tuleb teha. On kerge öelda, et pange üks asjatundja tubli mees laevaäri etteotsa, aga seda teostada on raske, sest keegi ei tule ametisse, teades, et ta mõne nädala pärast samast ametist peab ära minema, sellepärast, et see ametkond ära kaotatakse. Kas pandagu see äri sedaviisi kinni, nagu härra Masik tahab. (E. Masik, põl: Ei ole kunagi rääkinud sellest.) Mida peavad siis need andmed tõendama, mida Teie ette kandsite. (E. Masik,

põl: Teie ärge lugege ridade vahelt.) Härra Masik, kas tõesti peab Teie ütetus seda tähendama, et laevasõiduamet järele jääb. Seda teie ometi ei taha. Õelge nüüd otsekohe. Vaat', nüüd Teie vaikite. Härra Masik, Teie tahate, et laevasõiduamet tuleb ära kaotada. Mina tean, et Teie seda tahate ja sellest ma räägin. (M. Laarman, põl: Tooge teistsugused andmed ette.) Härra Laarman, sellest räägime siis, kui laevasõiduameti ärakaotamise seadus päevakorral. Härra Masik reserveeris omale ka mõnede andmete ettetoomis selleks korraks. Mina ütlen, võtke see küsimus päevakorda ja otsustame ta ära. (Vahelhüüe paremalt poolt.) Ei see ei ole praegu päevakorras, ärge segage, praegu ei ole sugugi see küsimus päevakorras, härra Laarman, praegu on päevakorras teatud lepingu sõlmimine laevasõiduameti kaudu ja selles küsimuses... (M. Laarman, põl: Teie arvate, et need andmed sinna ei kõlba.) Jah, vaat, selles see asi on, et igaüks neid andmeid teatud sihis käsitab. Härra Masik läheb selles sihis asja juurde, et tuleb lasta vett veski peale, mis asja laevasõiduameti põhimääruste mittemaksmapanemisega lõpetab. (Vahelhüüe E. Masik'u põl. poolt.) Ärge ajage tagasi, ega keegi ei usu, et Teie sedaviisi ei tee. Teie ütlesite varem, et neid andmeid ei ole saada, täna aga ütlesite, et on saada; Teie ajasite tagasi, et Teie ei ole ekspert olnud, aga ükskord olite ometi ekspert. Mis Teie siis tagasi ajate, Teie olite seal ja kõik andmed on Teil kättesaadavad olnud, seda tõendasite täna, ja järelikult terve selle aktsiooni siht oli ette valmistada teed laevasõiduameti põhimääruste kaotamise suhtes. (Vahelhüüe E. Masik'u, põl. poolt.) Mis Teie siis tagasi ajate, õelge selgelt, mida Teie soovite, siis on asi korras. (M. Laarman, põl: Mis Teie siis vaidlete!) Nemad ajavad tagasi, aga kui niimoodi öeldakse, nagu härra Ipsberg seda praegu teeb, siis on asi selge, me oleme üksteisest aru saanud. Aga süüa ja salata, vaat, see on halb. (K. Ipsberg, põl: Kui ühe hoobiga kaks kärbest saab lüüa, mis siis!)

Ma loodan, et meie selle küsimuse juurde tuleme tagasi laevasõiduameti põhimääruste arutamise puhul. Praeguse küsimuse võib aga lõpetatuks lugeda, olles rahul selle arenmiskäiguga.

Teedeminister **O. Amberg**: Austatud Riigikogu liikmed! Arupärimisele allakirjutajatest tähendas härra Masik, et ta praeguselt valitsuselt vastust ei oota, sest see asi on vahepeal niisuguse käigu saanud, et ta enam-vähem tuleb likvideerituks lugeda. Ma ei

vasta ka mitte Vabariigi Valitsuse nimel, vaid ma tahaksin isiklikult mõned selgitused selle asja kohta anda.

Mis esimesse küsimisse puutub, nii nagu härra Masik siin ette kandis, siis on see tõesti nii, et vahepeal on endine meriasjanduse peavalitsuse juhataja, kes ühtlasi ka laevasõiduameti juhataja kohustetäitja oli, puhkuse saanud ja selle vahepeal on ta ka palve sisse andnud, et ta ametist lahkuda tahab, ja sellele küsimusele tuleb käik anda.

Teise küsimise peale pean tähendama, et sel ajal, kui mina teedeministeriumi juhtimise oma eelkäijalt härra Virma'lt üle võtsin, siis härra Virma juhtis selle küsimuse peale minu tähelepanu, ja aurulaev „Kajak“ oli ka samal päeval Tallinna sadamasse sisse tulnud, kui mina teedeministeriumi juhtimise üle võtsin, ja härra Virma juhtis nende väärnähtuste peale tähelepanu, mis olid ühenduses aurulaev „Kajak“u kapteni tegevusega. Kui mina pärast selle asja olin läbi vaadanud, siis tuli tõesti ilmsiks, et seal teatavad süüteo-märgid selle kapteni tegevusel on, ja ma tagandasin ta kohe ametist. See asi anti prokurööri kätte, ja prokuröör süüdistab kaptenit suures kuriteos, mis käib teatud paragrahvide alla, ja enne kui kohtuvõimud oma lõpulikku sõna öelnud ei ole selles asjas, ei ole mul tarvis selle asja juures pikemalt peatuda.

Mis puutub viimasesse küsimisse, — laevasõiduameti põhimääruste vastuvõtmisesse või selle tagasilükkamisesse Riigikogus — ja kui suured kahjud laevasõiduamet viimase viie aasta jooksul on andnud, seda asja tuleb põhjalikult minu arvates uurida. Kui peaks selguma, et tõesti laevasõiduamet viimastel aastatel, nagu mulle isiklikult on räägitud, mina seda asja pole veel lähemalt uurida saanud — kõik endised sissetulekud headelt aastatelt, nimelt 1919. ja 1920. aastatelt, kus tõesti laevade teenistus õige suur oli, ja kus laevasõiduamet üle 100 miljoni oli teeninud, kõik kaotanud on, siis minu arvates tuleks tingimata päevakorrale küsimus, kuidas seda asja tulevikus edasi ajada. Ma kaldun selle poole, et kui see nii on, siis teatavas mõttes laevasõiduamet likvideerimisele tuleks. Seda on ka praegune Riigikogu välja öelnud sellega, et rahaasjanduse komisjon on ettepaneku teinud, et neid laevasõiduameti põhimäärusi, mis olid esitatud endise valitsuse poolt, mitte vastuvõetavaks ei tunnistataks, vaid ettepaneku on teinud neid tagasi lükata. Ma ütlen, et see küsimus on suur küll, et teda põhjalikult uurida, ja mina loodan, et kui minule viimaste aastate laevade sissetulekute, kui ka väljaminekute kohta täielik pilt esitatakse, siis saan ma ka selles asjas seisukohta võtta.

Juhataja **J. Zimmerman**: Rkl. härra Raudkepp'i poolt on sisse tulnud järgmine ülemineku-vormel: „Ära kuulates Vabariigi Valitsuse vastuse Riigikogu liikmete E. Masik'u, E. Veberman'i ja M. Neps'i arupärimisele riikliku laevasõidu asjas, läheb Riigikogu päevakorras edasi.“

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ülemineku-vormel vastu võetud.

6. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul M. Laarman'i, P. Järv'e ja M. Martinson'i arupärimise peale uute lapitalude loomise asjas riigi rendimaadel.

M. Laarman (põl): Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma loodan, et selle arupärimise sisu vast on Riigikogu liikmetel ununenud, sest tema esitati arupärijate poolt 17. juunil Riigikogule, ja nüüd on kaugelt üle poole aasta mööda läinud, kunni ta läbirääkimised Riigikogusse on jõudnud. Ma võtaksin sellepärast kokku

selle arupärimise sisu, see oli järgmine: põllumeeste rühma kuuluvatel Riigikogu liikmetel oli teada, et Pärnumaal mitmel pool riigi renditalude planeerimisel luuakse juurde uusi lapitalusid. Üheks kujukamaks näiteks selle kohta töömeie meie Tammiste vallast ühe talu, nimelt Uuetoa talu, kus see lapitalude loomine õige eeskujulikult on korraldatud. Meie tahtsime oma arupärimisega tähelepanu juhtida selle asjaolu peale, et kui Riigikogu leiab, et sarnane lapitalude loomine lubatav ei ole, oma mõjuva sõna siin kaasa ütleks. Sel korral oli meil käsil maakorralduse seaduse vastuvõtmine maa-kommisjonis ja selle seaduse § 18. võeti vastu järgmiselt: lapimaadeks loetakse sarnane maaomanduste asendus, kus ühe maaomaniku maad vahelduvad teiste omandusesolevate maadega, sealjuures jagunedes siiludeks või asudes teiste maade keskel ühe või mitme vähema tükina või tungides kiiludena teiste maaomandustesse.

Kuna nüüd kohalikud riigivõimu esitajad nähtavasti ei olnud arvesse võtnud seda sihti, mis tahetakse kätte saada Riigikogus ja valitsuses lapitalude suhtes, ja isegi veel tähele ei olnud pannud valitsuse poolt ilmutatud riigimaade planeerimise kava ja tehnilisi juhtnööre, siis lugesime meie oma kohuseks selle peale tähelepanu juhtida ja vastust nõuda, kas sünnib niisugune nähtus põllutööministri tahtmisel või tuleb siin teistsugune seisukoht võtta. Kahjuks pean mina tähendama, et meie selleaegse põllutööministri käest vastust ei saanud selle küsimise peale, sest ta püüdis kõigepealt kõrvale minna. (A. Kerem,

rhv: Mul oli isegi kaart käes ja seletasin Teile kaardi järgi.) Jah, Teil oli isegi kaart käes, selle kohta ei ole ma sõnagi lausunud, et Teil kaart puudus, aga ma ütlesin, et Teile teiste asjaolude peale kõrvale läksite. Minu arvates oli härra ministri kõne nii väikese polemiseerimise või vaidluse laadi, kus otsiti vigasid sealt, kust neid otsima ei oleks pidanud. Härra Kerem, Teie kõigepealt tegite ühe suure vea. Teie panite arupärijate arvele selle, et kantseleijuhataja oli arupärimisesse väikese vea sisse lasknud. Meie arupärimises on selgel sõnal öeldud: „Lapitalu, nimelt Uuetoa talu, asub neljas iseseisvas tükis. See tükk, millel asub talu ise, ja kaks kõrvalrentnikku, popsi, on üle 10 tiinu suur.“ Aga mis tegi põllutööminister? Ta ei võtnud vaevaks seda vaadatagi. (A. Kerem, rhv: Kas Teie tahate, et põllutööminister peab käima Riigikogu kantseleis paberit nuhkimas?) Mina ei tea, kas nad neid nuhkimas käivad või mitte, aga mina ütlen, et see ei ole igatahes mitte ilus mind selle eest vastutavaks teha, kui kantseleijuhataja või asjadevalitseja vea on sisse lasknud. Nemad on selle eest vastutavad, et algkirjast õieti ära kirjutatakse. Põllutööminister tahab aga mind selle eest vastutavaks teha. Siis heitis veel härra minister nii natukene nagu nalja selle üle. Härra minister ei võtnud asja tõsiselt, vaid tõi ette kõrvalasjakesi ja jäi nende juurde peatuma ning läks peaküsimusest mööda. Härra minister rõhutas oma kõne lõpul, et temale on tähtsad lõpptulemused. Lõpptulemus on aga just protokollil pandud, ja minul on käepärast ühe Pärnu maakonnakogude liikme kiri, milles ärakiri sellest protokollist. Kõige selle peale vaatamata, mis Teile siin ette tõite, jääb püsima see tõsiasi, mis meie siin ette tõime. Minul on ka kaart käepärast, mitte nii ilus kui Teile oma, aga muidu just samasugune, nii et mina lükkasin kõige külmema rahuga need etteheidet tagasi. Teile ütlesite: „Härra Laarman, Teie ehk ei oska hinnata plaani.“ Härra minister, mina olen vanem, kui Teile. (A. Kerem, rhv: See ei tähenda midagi!) Mina oskasin juba siis neid plaane hinnata, kui Teile veel õige väikene poisikene olite, nii et see Teil üsna asjata kartus on. Mina olen ka ise plaane kokku seadnud, kuid nähtavasti ei oska Teile lõpptulemusi hinnata. Oleksite Teile vaevaks võtnud protokollist lugeda, kuidas see maa planeeritud on, siis oleksite hoopis teise pildi saanud. Kujutage ette, maa on neljas tükis. Selle algustükk on üle 10-ne tiinu suur, selle peal on kolm maapidajat, talurentnik ise ja kaks popsi. Selle asemel, et korraldada maad, nagu kord ja kohus,

nagu seda vallanõukogu on soovitanud, teeb maamõõtja suure käeliigutuse ja jagab selle 10-netiinulise maatüki kolmeks tükiks ja teised tükid ka. Mis sünnib selle läbi? Sünnib nii, et Uuetoa nr. 1 talust on antud Engelbrecht'ile — see on nimelt üks pops — põldu 1,8 tiinu, heinamaa on kolmes tükis: 0,6 tiinu, 1,9 tiinu ja 2,7 tiinu, see on kokku 5,2 tiinu. Karjamaa on ka kolmes tükis: 1 tükk karjamaad 0,4 tiinu on kolm versta eemal, teine tükk 2,7 tiinu — 5 versta eemal ja kolmas tükk 0,7 tiinu — 15 versta eemal. Vaadake, see on Teie korrapärane lõpptulemus, mis Teie meile ette heitsite. (Vahelhüüe A. Kerem'i, rhv poolt.) Lubage, härra Kerem, et ma enne ära räägin, vast võtate ehk pärast sõna. Esiteks seisab see kõik protokollis ja teiseks on see koht minule väga hästi teada. Ma tahaksin teha mõned väikesed faktilised märkused. Teie ütlesite siin selge sõnaga, et see tükk, mis talu lähemal seisab, on kõrge maa ja sellest tahavad kõik heinamaad saada. Kuulge, härra Kerem, siin tegite väikese vea ja keerasite, nii öelda, lapsele teise otsa, see heinamaa asub Tammiste soo ääres ja on sooheinamaa. (A. Kerem, rhv: Kas Teie tahate popsile kauge hea heinamaa anda?) Mina ei tahtnud muud midagi, kui ainult tõsiasja konstateerida. Tahtsin ainult seda tähendada, et Teie oma kaardi pealt ei oska seda lugeda, mis oleksite pidanud lugema, ja et Teie tõsiasju mitte nii ette ei toonud, nagu nad on. Kui Teie arvate, et see minu isiklik vaade on asja peale, siis loen Teile Tammiste valla poolt volitatud komisjoni protokollile ette. See komisjon oli 17. mail 1925. a. koos ja vaatas järele selle talu seisukorra. Nimelt võtsid sellest järelevaatusest osa 4. ringkonna valitseja Pettai, Tammiste vallavalitsuse esitajana Mitt ja Tammiste vallavanema abi M. Blumfeldt ja Tammiste vallanõukogu liige J. Valter. Nad vaatasid järele Uuetoa sauniku H. Eberhard'i majajuhatamise jaleidsid, et hooned on kokku langenud, ilma katusteta, elamiseks täiesti kõlbmatud, mis hooletuse järelendus on. Sauniku H. Eberhard'i käes olevast maast, umbes 30 vakamaast põllu-, heina- ning karjamaast, on üles küntud ainult 5 vakamaad. Läänud aastal oli põllu all 3⁶/₇ vakamaad.

Teie ütlesite oma kõnes, et sellepärast ei saanud popsi kaugemale maa-alale paigutada, nagu vallakomisjon soovis ja nagu seda rentnik palus, et see hirmus suuri kulusid oleks tekitanud, sest rentnikul on seal eluhooned peal. Kohalik valla komisjon ütleb aga, et seal dieti midagi peal ei ole. (K. Virma, stp: See oli 1921. a.) Võin tõendada, et lugu praegu veel halvem on.

See pops, Eberhard, on vanapoiss. See ei ole ju auvastane asi, aga ta on, nagu öeldakse, 60 aastane poeglaps. Ehk küll mets kaugel ei ole, saeb ta siiski majade otsad maha. Üks rehi ja laut on maha põletatud, nii et need majad jäävad ikka väiksemaks. (K. Virma, stp: Küttepuuks?) Jah, küttepuudus on tal alati. Kui nüüd niisugusele kohale tahetakse eesõigus anda, et lapitalude loomisel see kohake ära jaotatakse, siis mina aru ei saa, miks põllutöoministerium niisuguseid korraldusi välja peaks jagama. Misjooks teeme meie maakorralduse seadusi, et lapitalusid tuleb tagantjärele korraldama hakata. Parem oleks ikka, kui asja hakatakse otsast peale. Ma olen kuulnud, et treppi keegi ei hakka altpoolt ülespoole pühkima, vaid ikka ülevalt poolt allapoole. Samuti peaksime meie ka siin tegema. Minu arvates on täiesti selge, et meie maid niiviisi korraldada ei või, nagu seda Pärnumaal on tehtud. Endine härra minister näitas plaani pealt, et talu oli neljast tükist, ja mina tõin ette need osad, kuidas talu oli jaotatud. Ma ei saa aru, mispärast meie üldse selle kohta seadusi teeme.

Ma ei taha selle küsimuse juures kauemalt peatuda, sest ta on vananenud, agama loodan, et uus minister selle asja revideerimisele võtab, ja sellepärast julgen mina teha järgmise ülemineku-vormeli: „Riigikogu, ära kuulates Vabariigi Valitsuse vastamise Riigikogu liikmete M. Laarman'i, P. Järv'e ja M. Martinson'i arupärimise peale uute lapitalude loomise asjas riigi rendimaadel, avaldab soovi, et uusi lapitalusid edaspidi enam ei loodaks"... — Ma arvan, see on küll üks niisugune soov, mis igal ühel südamest peaks tulema... „ja läheb päevakorras edasi.”

Siis veel üks väikene märkus selle kohta, et härra minister — muidugi endine minister — arvas heaks viimasel korral selle peale tähendada, et väga raske on Riigikogu rühmade tahtmist teha, ning toetus sel korral ühe Tallinna lähedal asuva mõisa kohta esitatud arupärimisele, nimelt Vitti mõisa asjus. See arupärimine oli Riigikogus 16. oktoobril 1924. aastal, ja härra minister tähendas selle kohta, et see arupärimine oli küll sotsialistide poolt, aga et siiski mõned põllumeeste rühma kuuluvad isikud olla selle poolt hääletanud — (A. Kerem, rhv: Väga paljud!)... ning nüüd tulla ja nõuda teisiti. Meid on praegu 26 meest, aga selle ülemineku-vormeli poolt on hääletanud 30 inimest ning vastu on olnud 24. Nii et see „väga paljud“ on veniv mõiste. Ma pean ütleva, et mina ka praegu selle ülemineku-vormeli poolt hääletaksin, sest seal taheti, et popside

kohad tulevad elujõuliseks teha. (Vahelhüüe A. Kerem'i, rhv poolt.) Mina räägin, härra endine minister, lõpptulemustest ja lõpptulemus oli niiviisi, et Riigikogu tunnistab tarvilikuks kandikohti elujõuliseks teha. Kas Teie, härra Kerem, arvate, et neid kohti tuleb elujõuetuks teha? Kui Teie, härra Kerem, arvate, et neid kohti tuleb elujõuetuiks teha ja mitte elujõulisteks, siis hääletage selle vastu.

A. Kerem (rhv): Austatud Riigikogu liikmed! Temperamentlik eelkõneleja on minu poolt mõned väikesed seletused välja kutsunud. Härra Laarman tahtis selgeks teha, nagu oleks uut planeeritud taludel heinamaa kolmes tükis, karjamaa kolmes tükis ja põllumaa ühes tükis, seega kokku seitsmes tükis. Härra Laarman rääkis, et talu on üldse neljas tükis, aga saage nüüd sellest aru, kuidas lugu tõepoolest: sama talu on neljas tükis ja seitsmes tükis ka. Vist on härra Laarman'i projektis see, et kõnealolevaid talusid, mis praegu on jagatud nelja tükki, tuleks tulevikus jagada seitsmeks tükiks, et siis on see otstarbekohane planeerimine kätte saadud. Mina aga arvan, et sellest on küllalt, mis praegu on tehtud.

Kui härra Laarman arvab, et kaugem heinamaa suuremale talule paremini sünnib, siis võin mina kinnitada, et väiksem talumees nõus on ka praegu veel oma kaugemat heinamaatükki lähema vastu ümber vahetama. Siis on võimalik talu planeerida mitte enam nelja tükki vaid kolme ja seda on võimalik teha kokkuleppel. Nii, härra Laarman, siin midagi katki ei ole, ja Teie olete ainult katsunud vett segada ja teistele peitepilti valmistada.

Mis nüüd puutub Vitti'sse, siis härra Laarman, ei maksa sõnadega mängida, vaid tuleb asja sisusse tungida ning vaadata, mis tol korral hääletamisel oli ja mis mitte. Tol korral oli hääletamisel, et tuleb anda kalameestele maad paremat ja pahemat. Et tuleb anda kalameestele põldu paremat mõisa-südamest ja pahemat kaugemalt, ja niiviisi mõeldi just eeskujulikke lapitalusid kujundada või planeerida. Siis seletasin mina, et niisugust asja olla ei saa, et kui meie oleme sunnitud planeerima heinamaid ja karjamaid mitmest kohast, siis ei saa meie omale kunagi lubada, et meie ka põldu hakkaksime mitmest tükist asunikkudele planeerima. Kuid seal seletati teiselt poolt, kust poolt ka ülemineku-vormel esitati, et mõnel juhtumisel tuleb seda siiski teha, et vaadake selle ja selle maa peal ei kasva hästi rukis, ning et teise maa peal ei kasva hästi lina jne., ja et juba sellepärast tuleb asunikkudele kohaseid maatükke anda

ning mõeldi niiviisi otstarbekohaselt maa-pidamisi planeerida. Vaadake, härra Laarman, selle poolt hääletasite Teie, aga mina sarnaste asjade poolt ei saa kunagi hääletada.

Juhataja **J. Zimmerman**: Sõna on faktiliseks märkuseks rkl. Laarman'il.

M. Laarman (põl): Ma pean küll tähendama selle taluplaanide hindamise asjus, et härra Kerem neid hinnata ei oska. Ma ütlesin selge sõnaga, et ma nägin neid teie poolt esitatud plaane ja ühtlasi näitasin ka, et mul selge on, et talu neljas tükis asub. Kust teie aga need seitse tükki võtsite, seda ma ei tea. (Vahelhüüe A. Kerem'i, rhv poolt.) Ma ei rääkinud ühtki sõna vahele, kui Teie kõnelesite, vast Teie võtate veel kord sõna. Teie tähendasite küll, et mina olevat temperamentlik, kuid nähtavasti on Teil seda temperamenti veel rohkem. (A. Kerem, rhv: Ega see halb asi ole!) Ega ma ei ütlegi, et see halb on, kui ma temperamentlik olen.

Juhataja **J. Zimmerman**: Palun jääda faktilise märkuse juurde.

M. Laarman (põl): Esimene fakt on see, et sellel popsikohal on kolmes kohas karjamaa, — härra Kerem seda ümber ei lükanud. Teine fakt on see, et sellel popsikohal on kolmes kohas heinamaa. (A. Kerem, rhv: Mõnel on ka kümnes kohas heinamaa.) Ma palun juhatajat teatada, millal ma võin edasi kõneleda. Ma arvan, igalühel on vist selge, et üks talu- või popsikoht, mis neljas tükis on, et seal võib väga hästi karjamaa kolmes kohas olla. Teiseks tahtsin ma öelda ja tõendada Vitti mõisa asjus, et üks osa meie rühmast hääletas selle ülemineku-vormeli poolt, kus öeldakse, et Riigikogu tunnustab tarvilikuks popsi kohti elujõuliseks teha. Selle poolt hääletasime ja selle poolt oleme ka praegu.

Juhataja **J. Zimmerman**: Sisse on tulnud ainult üks ülemineku-vormel, rkl. Laarman'i poolt, mis järgmine: „Riigikogu, ära kuulates Vabariigi Valitsuse vastamise Riigikogu liikmete M. Laarman'i, P. Järv'e ja M. Martinson'i arupärimise peale uute lapitalude loomise asjus riigi rendimaadel, avaldab soovi, et uusi lapitalusid edaspidi enam ei loodaks, ja läheb päevakorras edasi.“ (Hääletatakse.) Poolt on 19 häält, vastu — 17 häält, seega on ülemineku-vormel vastu võetud.

Riigikogu on 2 tundi töötanud, kuulutan 10-minutilise vaheaja.

Vaheaeg algab kell 11.55 min.

Pärast vaheaega jätkub koosolek kell 12.20 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **J. Zimmerman**.

Sekretäri kohal abisekretäär **L. Raudkepp**.

Juhataja **J. Zimmerman**: Riigikogu koosolek kestab edasi.

7. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul J. Piiskar'i, J. Tiks'i, E. Jonas'e ja A. Vomm'i arupärimise peale kaitseliidumaksu asjus.

J. Piiskar (stp): Meie arupärimise peale kaitseliidumaksu asjus vastates, väidab härra rahaminister kategooriliselt, et kõik „Riigi Teatajas“ väljakuulutatud juhatuskirjad ja määrused on täiesti õieti redigeeritud ja üksteise vastukäimist ei leidu, ning edasi ütleb ta, et peavalitsuse juhtnöörid on ainult nende mää-

ruste selgitamiseks antud ja sellepärast ka nendega kooskõlas. Aga kui meie vaatame neid määrusi ja korraldusi, siis näeme, nagu meie juba arupärimises rõhutasime, et just otsekoheste maksude peavalitsuse määrused on üksteisega vastolus ja on kohtade peal sünnitanud segadusi, nagu meie juba enne rõhutasime. On lastud asjata tööd teha, ning peale selle ka, nagu minule näib, sisuliselt vildakule seisukohale jõutud. Enne tõlgitsetakse maalasuvate kinnisvarade maksustamist nii, et selle alla kuuluvad niihästi alevid kui vallad, mis ka „Riigi Teatajas“ nr. 77/78 avaldatud, kus selge sõnaga on öeldud: „Linnades asuvate maksuobjektide kohta saadetakse maksulehed kaitseliidumaksu asjus välja kohalikust panga osakonnast, maal asuvate maksuobjektide kohta vastavast valla-või alevivalitsusest.“

Tähendab, tunnustatakse alevites asuvad maksuobjektid-kinnisvarad maalasuvateks, sest muidu ei oleks mingisugust põhjust nende jaoks maksulehti saata; sedasama kinnitavad ka ringkirjad mitmel korral. Ei ole siis mingisugust kahtlust, et siin teadlikult nii on talitatud. Edasi ütleb härra minister täiesti ootamatult, et need ringkirjad olevat saadetud alevitele lihtsalt niisama teadmiseks, enne kui oleks otsustatud olnud, kuhu alevid kuuluvad, kas neid tuleb maksustada ühel alusel linnadega või ühel alusel valdadega. Milleks siis saadeti sarnased korraldused, kui neil mingi-

sugust tähendust ei pidanud olema ja miks ei saadetud neid mitte ka linnadele, kui need kõigile olid määratud? Tegelikult on need adresseeritud alevi ja vallavalitsustele, linnavalitsustele aga mitte. Kui nüüd arvatakse alevid linnadega ühele alusele, kui see veel üldse selge ei olnud, miks siis sarnased korraldused tehti, mis eriti alevivalitsuse ja elanikud segadusse viisid! Selle vastu ongi meie arupärimine sihitud. Härra minister Sepp ei ole seda eitanud. Edasi ütleb tema, et eksituste kordumine peavalitsuse arvates tulevikus ei ole võimalik neil ja neil motiividel. Täheleb—eksitusi on siis ikka olnud. Seda tunnistab härra rahaminister ka ise. Ta tunnistab seda, kui ta ütleb, et kui sellega ühenduses on kulused olnud, ei või need liiga suured olla ja kui neid katta tuleb, siis arvab otsekoheste maksude peavalitsuse kõrgeamad ametnikud ise kokku panna, sest summa ei olevat kuigi suur. Kui nüüd lugu nii on, et isegi on võimalik asjaolu härra ministri arvates, et ametnikud peavad nende korralduste tagajärjel tekkinud kulud katma, siis peab väga tõsise korrarikkumisega tegemist olema, millest isegi märkusega mööda minna ei saa, vaid ametnikke kahjutasu nõudmisega võidakse koormata. Kõik see, mis härra minister ette toonud, põhjendab seda, et otsekoheste maksude peavalitsus on talitanud väga iseäralikult, andes korraldusi, mis üksteise vastu käivad ja sellega kohtadel loomulikult teatavaid raskusi tekitasid.

Edasi toob härra rahaminister ette terve rea motiive, mis pärast sisuliselt ei võidud alevid jätta sinna, kuhu neid määrasid otsekoheste maksude peavalitsuse korraldused, nimelt valdade hulka. Mõned neist on väga iseäralikud. Öeldakse, et juriskonsuldid arvavad, et sõna „maa“ all tuleb mõista maad väljaspool linnade ja alevite piire. Kus need juriskonsuldid siis olid, kui korraldusi tehti? Miks saadetakse enne korraldused välja, kui juriskonsultidega nõu ei peetud? Täheleb, on ikka korratu asjaajamisega tegemist, kui alles pärast arvatakse, et on tarvis juriskonsultidelt nõu küsida.

Edasi vaatame teisi sisulisi motiive. Öeldakse, et on tahetud vabastada eriti just maalasuvaid väikseid maalapikesi, mis ei andvat mingisugust sissetulekut ja sellepärast maksunõudmine olevat raske, ning ei olegi õigustatud. Alevites selle vastu andvat aga samasugused väikesed maalapikesed head sissetulekut, aia ja puuvilja ning üüride näol. Üüridest ei saa vist juttu olla, sest suurem osa neist majaanikkudest, kelle majad väikesed on ja õige väikest kinnisvaramaksu riigile

maksavad, ei saa majadest mingisugust üüri, sest need on sarnased elanikud, kes majad viimasel ajal ehitanud, kes ei ole mujal eluaset leidnud, kuid sellepeale vaatamata ei ole maalt hoopis linna põgenenud vaid alevites peatuma jäänud. Nad on enestele väikses hütikesed üles ehitanud ja elavad nendes. Need hütikesed aga ei anna mingisugust üüri. Kui härra minister arvab, et see väike maalapike võib anda head sissetulekut aia- ja puuvilja näol, siis küsiks in ma, miks siis maatükid, mis on väljaspool alevite piire, ei või sama sissetulekut anda. Meie näeme aga, et harilikult teist keelt kõneldakse ja väga kurdetakse selle üle, et maid maksudega koormatakse. Härra Sepp arvab nähtavasti, et need maalapikesed asuvad samasuguses olukorras, nagu Tallinna külje all asuvad, kus turg on ligidal ja iga kapsa, kaalika ja porgandi võib rahaks teha. Aga tõepoolest asuvad need kaugemates alevites, kus turgu ei ole, kus alevielanikul hobust ei ole, ja kui nad kümnete verstade taha peavad linna minema oma saadustele turgu otsima, siis ei saa see väike maalapike olla mingisuguseks tuluallikaks, vaid ta võib harijale enesele aia- ja keeduvilja anda ja see on kõik. Need võimalused on igal maalapikesel. Kui taheti vabastada väikeste majahüttide omanikke kaitseliidumaksust, siis pidid selleks olema teatud alused ja motiivid niihästi nende hüttide kohta, mis asuvad väljaspool alevit, kui ka nende kohta, mis alevites asuvad. Võib öelda, et alevites asuvatel hüttidel on suuremad kohustused peal, nii et nende vabastamine sisulikult, võib olla, rohkem õigustatud oleks, kui väljaspool alevit asuvate kinnisvarade vabastamine, igatahes aga samuti õigustatud peaks olema.

Mis puutub väitesse, et üks alev, nimelt Nõmme alev, võiks sattuda soodsamatesse tingimustesse, kui isegi mõned väiksemad linnad, siis oleks siin tarvis andmeid ja arvusid ette tuua, et see tõesti nõnda on. Nõmmel on ka väga palju väikseid majahütikesi, mis kellelegi erilisi sissetulekuid ei anna, omanikud ise elavad neis. Nende majade juures pole aiamaad põrmugi, sest Nõmme maapind pole suuremalt osalt aiamaaks kõlblik, seal võivad kasvada ainult kidurad männid ja kanarpik. Kui aga tõesti oleks tarvis Nõmme suhtes erandit teha, siis peab selle eest muidugi rahaministeerium hoolitsema. Nagu ma kuulnud olen — ma ei taha öelda, et need andmed täpsed oleksid, — olevat tulumaksu suhtes maksuma pandud Nõmme kohta teised määrused, kui teiste alevite kohta. Kui see tõesti nii on, siis miks ei ole kaitseliidu maksu suhtes seda arvesse võetud. Kui Nõmme alev

teatud osas võiks sattuda eesõigustatud seisukorda, siis oleks võinud ometi sellest, kas määrustega või seaduse muutmiselega üle saada. See motiiv igatahes ei õigusta viimast seletust, mis eelmistele seadusmõistetele risti vastu käib. Kui aga härra minister oma kõnet lõpetades peab tarvilikuks väikse moraaliõpetuse lugeda arupärijatele sellega, kui ta ütleb, et alevite huvitsid kaitsta ja õigusi nõuda arupärimise korras ei ole õige tee, vaid asjast huvitatud maksumaksjad oleksid võinud Riigikohtule edasi kaevata ja sellel teel küsimust lahendada, — siis on see muidugi ministri asi, kellele tema oma näpunäiteid tarvilikuks peab anda, ja nende asi, kellele nad antud, kas nad neid tähele panna tahavad või mitte. Antud korral on aga lugu nii, et isegi siis, kui meie härra ministri soovi või moraaliõpetust tahaksime arvesse võtta, ei saaks seda teha lihtsalt sellepärast, et härra minister toob ette väiteid, mis ei vasta tegelikule olukorrale. Härra minister ütleb, et alevite õigusi ei tohiks arupärimise teel sellepärast kaitsta, et alevit võivad antud korral ise Riigikohtusse kaevata. Härra minister, kas Teie ei näitaks paragrahvi, mis õigustaks alevivalitsustel, kui üksikute maksumaksjatelgi Riigikohtu või üldse kohtuasutuste poole pöörata. Niikaua, kui Teie seda paragrahvi ei ole näidanud, ei saa meie Teie näpunäiteid kasutada. Edasi teame meie väga hästi, kuidas hariliku maksu sissenõudmise kord on. Nimelt nõutakse maksud sisse vastuvaidlemata korras. Väga raske on üldse kohtuteel maksu sissenõudmise vastu vaielda. Aga eriti raske on see käesoleval korral, sest need seadused on väga lühikesed ja neis ei ole mingisugust edasikaebe korda ette nähtud. Ütleme, et kõigest sellest saaks üle. Kuid lõppude-lõpuks on meil sel korral tegemist kõigekehvema kihiga, keda riik on maksustanud alla 500 margaga, tähendab nendega, kellel eriti kinnisvaramaksu võrdlemisi vähe maksta tuleb. See kiht ei suuda aineliselt kohtuprotsessi alustada, teiseks ei tasu see summa — 200 marka — kohtukulusidki. Kuid see motiiv, et kohtuprotsesse ei alata, kui see ka võimalik oleks, ei tähenda veel, et korraldus õige ja vastuvõetav oleks. Sellepärast arvame meie, kõigi vastuväidete peale vaatamata, et arupärimisel alus on. Rahvasaadikute kohus on mitte ainult üksikute isikute, vaid ka omavalitsuste ja tervete rühmituste huvitsid ja kasusid kaitsta. Sest kui seda ei tehta, siis tuleb küsida, milleks rahvaesitus oma õigust arupärimiste näol tarvitab. Iga arupärimine on sihtitud sellele, et väärnähtuste vastu, mis üksiku isiku õigust või terve ringkonna huvitsid riivab, abinõusid

otsitakse. Siin on tegemist just niisama-
suguse väärnähtusega. Nii ei ole härra minist-
riil sisuliselt mingit õigust arupärijatele sar-
naseid märkusi teha.

Kui küsida, kuidas küsimust otstarbe-
kohasuse seisukohalt lahendada, siis peab
ütleva, et ei ole mingit põhjust maksustada
alevid kinnisvaramaksu alusel kaitseliidu heaks,
kui maal selleks teatud kergendused on tehtud.
Sest missugused on varandused või maksu-
objektid, mida võidakse maksustada. Ma ei
pidanud tarvilikuks koguda andmeid kõigi ale-
vite kohta. Mul on praegu käes andmed ühest
võrdlemisi keskmisest alevist, mis ei ole ei
suur ega väike, ei eriti jõukas ega vaene.
Sellepärast tohiks need andmed olla kes-
mised. Näeme, et 179 maksumaksjast, kelle
rügi kinnisvaramaks üle 500 marga ja kaitse-
liidumaks 200—500 margani, on 29 maksu-
maksjat, aga sarnaseid kinnisvarasid, mida
riik maksustab 5—10, 10—100 margani, on
kaugelt suurem enamus. Ma küsiks in nuid,
miks peavad nad kakssada marka kaitse-
liidumaksu maksuma, see maks muutub maal
otse pööraseks. Kui seadus näeb ette, et kaitse-
liidumaksu võetakse teatud protsent, 10%,
siis võetakse alevites üksikutel juhtumistel
viissada protsenti, isegi kunni kümnetuhande
protsendini põhimaksust kaitseliidumaksu.
Tekib küsimus, miks just neid kehvasid nii
äraarvamata rohkem protsentuaalselt maksus-
tatakse, kui jõukamaid. Seda küsimust nii
seades, näib meile, et see seletus, mida mõned
juriskonsuldid anda on võinud ja mille põhjal
alevid arvatakse maa hulka, kaitseliidumaksu
asjas ei tarvitse pidada paika, vaid sisuliselt
küsimust võttes oleks õigem, kui alevi maksus-
tataks samal alusel, nagu maalasuvad kinnis-
varad. Et seda eriti alla kriipsutada, esitan
järgmise ülemineku-vormeli: „Ära kuulates
Vabariigi Valitsuse vastuse arupärimise peale
kaitseliidumaksu asjus, rõhutab Riigikogu,
et alevites asuvad maksuobjektid tulevad
maksustada kaitseliidu heaks Riigikogu poolt
28. aprillil 1925. a. vastuvõetud kaitseliidu
heaks võetava maksu seaduse täendamise
seaduse järgi, ja läheb päevakorras edasi.“

Tähendatud seadus on sama seadus, mille
järgi maal need, kellel kinnisvaramaks riigi
heaks on alla 500 marga, vabastatakse kaitse-
liidumaksust.

Juhataja **J. Zimmerman**: Sisse tulnud
on 2 ülemineku-vormelit, härra Piiskar'i
poolt on esitatud motiveeritud ülemineku-
vormel ja härra Martinson'i poolt liht üle-
mineku-vormel. Härra Piiskar'i ülemineku-
vormel kõlab järgmiselt: „Ära kuulates Vaba-
riigi Valitsuse vastuse arupärimise peale kaitse-

liidumaksu asjus, rõhutab Riigikogu, et ale-
vites asuvad maksuobjektid tulevad maksustada
kaitseliidu heaks Riigikogu poolt 28. aprillil
1925. a. vastuvõetud kaitseliidu heaks võetava
maksu seaduse täendamise seaduse järgi, ja
läheb päevakorras edasi.“

Härra Martinsoni poolt on esitatud järg-
mine ülemineku-vormel: „Riigikogu, ära kuula-
tes Vabariigi Valitsuse vastamise Riigikogu
liikmete J. Piiskar'i, J. Tiks'i, E. Jonas'e ja
A. Vomm'i arupärimise peale kaitseliidu-
maksu asjus, läheb päevakorras edasi.“

Hääletamisele tuleb motiveeritud üle-
mineku-vormel (Hääletatakse.) Poolt on 21
häält, vastu 33, seega on ülemineku-
vormel tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb liht ülemineku-vormel.
(Hääletatakse.) Poolt on 33 häält, vastu
21, seega on liht ülemineku-vormel
vastuvõetud.

8. Läbirääkimi- O. Gustavson (stp):
sed Vabariigi Käesoleva arupärimise pu-
Valitsuse vas- hul, mis käsitab kolme
tamise puhul endise riigi rendikoha met-
O. Gustavson'i, savahikohaks ülevõtmise
J. Vain'i ja E. küsimust, oleks mul lühi-
Jonas'e aru- dalt konstateerida järgmist:
pärimise peale Eelkõige Mõtsu metskonna
endiste rendi- metsavahikoha Järometsa
kohtade ülevõt- suhtes paar märkust. Mõt-
mise kohta suhtes metskonna metsavahi-
metsavahikoh- koht on kohaliku vallava-
tadeks Paadre- litsuse poolt välja antud
maal ja Hiu- dokumentide põhjal põline
Kõrgessaares. renditalu, mis ainult ajuti-
selt on saanud metsavahi-

kohaks, sellepärast tuleb seda ka sarnasena
võtta.

Hooned sellel kohal ei ole ehitatud riigi
poolt, nagu härra põllutööminister seda tähend-
das, vaid endise rentniku poolt. Samuti ei ole
täpne ministri tõendus, et on pakutud vastuta-
suse Järometsa talu praegusele rentnikule mets-
nikukohta Tammistes. Seda kohta on küll
pakutud, aga ainult üheks aastaks. 1925. a.
kevadepäeval kutsuti Liisa Vare kohaliku metskonna
metsaülevõtte juurde ja anti talle teada, et ta
peab oma kohalt lahkuma. Alles siis, kui
meie rühma poolt oli samme astunud, lubati
Liisa Vare jääda kunni sügiseni praegusele
kohale ning tõotati anda Tammiku metsniku-
koht, kuid seegi ainult üheks aastaks.

Mis nüüd sisuliselt nende kahe koha
vahetamisesse puutub, siis ei tingi riigi huvid
vahetamist. Teatavasti on Tammiste metsniku-
kohale alles läinud aastal ehitatud uued hooned.
Viiakse aga nüüd vahetus läbi, tulevad ka
Järometsale ehitada uued hooned. Milleks

aga riigile sarnaseid kahekordseid kulusid teha, on arusaamatu. Juba aastaid otsa on metsnik elanud Tammi tões, ilma et see oleks takistusi teinud tema ametikohuste täitmisele. Järelikult ei kannataks metsade peavalitsus ja tema huvid, kui praegune seisukord edasi püsima jääks. Metsnik elutseks endiselt Tammistes, aga Järometsa koht, endine riigi rendikoht, mis ajutiselt on metsavahikohaks tehtud, jääks praeguse valdaja Liisa Vare kätte edasi. See asjaolu, et Vare oma nõusoleku on andnud Tammistesse ülemineamiseks, näitab ei midagi muud kui seda, et inimene, kellel kaks väikest last ja kaks vana rauka toita, sel puhul, kui teda ähvardatakse kohast välja visata, pidi paratamatult iga sobinguga leppima.

Mis puutub Hiiu-Kõrgessaare Poama-Tõnise kohta, siis ei ole ministri andmed siingi täpsed. Härra minister seletab, et Poama-Tõnise koht nr. 14 on tüüpiline põline metsavahikoht, nagu seda näitavad vastavad andmed. Ta ütleb nimelt järgmist: „Riigi kinnisvara maksuametist on tulnud järgmine teade: „saadetakse tagasi teatega, et siinolevate 1896.—1898. aasta hindamise andmete järele kuuluvad metsavahikohad „Järometsa nr. 22“ (Mõtsu mõisa järele), „Poama nr. 14“ ja „Lilbi nr. 4“ (Kõrgessaare mõisa järele) eeltähendatud mõisate mõisamaade hulka“. Edasi ütleb härra minister „kunni 1907. aastani oli seal metsavaht, kuid siis sai selleaegne metsavaht ametist tagandatud, kuna koht temale rendi alusel edasi kasutada änti, sest uuel metsavahil oli omal koht, mille pärast ta Poama-Tõnise kohale asuda ei soovinud“. Ja nüüd hiljem olla jälle metsavaht sinna asunud. Aga kohapealt saadud andmed näitavad, et Poama-Tõnise koht nr. 14 on tüüpiline riigi rendikoht. Ta on 1882. a., mil korraldati maamõõtmist, rendikohaks pandud ja pärast seda ei ole selle koha peal metsavahti olnud. Alles 1922. aastal pandi sinna tõesti metsavaht ametisse. Nii et ministri teade, nagu oleks seal viimasel ajal metsavaht ametis olnud, ei vasta tõele.

Samuti ei vasta tõele ministri tõendus, nagu oleksid hooned sel kohal riigi omad. Nagu Kõrgessaare vallavalitsusest antud tunnistus näitab, on kõik kohapeal olevad hooned täiesti rentniku omad. Nõnda siis, ühelt poolt — koht on endine riigi rendikoht, teiselt poolt: hooned on rentniku ehitatud. Ja kõige selle põhjal on väga raske tulla ning öelda, et see koht tuleb jätta, olgugi pooles suuruses, metsavahikohaks edasi, ja et hooned tulevad võõrandada nähtavasti ilma tasuta. Teiste maaomanikkude suhtes ma sarnast korraldust kuulnud ei ole. Et sarnane põhimõte õiglusele

vastaks, seda selgeks teha läheb liiga raskeks.

Samuti ebatäpsed on põllutööministri andmed „Lilbi-Tooma nr. 7“ kohta. Härra minister ütleb: „Lilbi-Tooma nr. 7“ on samuti põline metsavahikoht, mis metsadega riigistamisel, kui sarnane, ühes metsadega riigile üle tuli. Et ta endine metsavahikoht on, tõendavad sellekohased andmed riigi kinnisvarade maksuametist. Praegu asub „Lilbi-Tooma“ kohal endise metsavahi lesk M. Jõe-leht“. Kõrgessaare vallavalitsuse poolt välja antud tunnistus aga ütleb järgmist: „...Lilbi-Tooma nr. 7“ koht on 1860. aastal asutatud talumaa peale (mõisa renditalu maa, Bauerland) ja seisis kunni 1919. aastani valla koh-tade nimekirjas kui popsikoht mõisa maa peal, sest 1882. aasta maamõõduga oli koht mõisa kuuendikukohaks arvatud. 1919. aastal aga võeti metsavahi kohaks. Kõik hooned, mis koha peal on, kuuluvad täiesti rentnikule, ega ole seal mõisa ega riigi poolt midagi ehitatud ega parandatud, ega hinnata mater-jaali antud.“ Edasi lisatakse juurde: „Lilbi-Tooma nr. 7“ kohast 1½ kilomeetri kaugusel on Murrometsa metsavahikoht“. Härra minis-ter seletab, et see koht tulla riigi käes hoida ainult veel kaks aastat, sennikaua kui koha-peal metsamaade küsimus lahendamist on leid-nud. Nagu ettekantud tunnistusest näha, asub sealsamas lähedal, kõigest 1½ kilomeetri kaugusel, metsavahikoht. Nõnda et sisuliselt võttes mingisugust tarvet ei ole teist metsa-vahti seal 2 aasta kestes ametis pidada ja selleks endine rendikoht teha metsavahikohaks. Siin tekib küsimus: aga kui 2 aastast möödas, kellele siis koht antakse, kas praegusele val-dajale Jõe-leht'ile või praegusele metsavahile? Ja kui lugu nõnda, et Jõe-leht koha peab saama, siis osutub minule täiesti arusaamatuks, mis otstarbeks siis vaja inimest kohalt välja ajada? Kas selleks, et teda kahe aasta pärast sinna jälle tagasi paigutada! Aga kus ta siis vahepeal peab asuma?

Täiesti asjatu on ministri katse teha sellest põhimõttelikust küsimusest perekonnatüli kü-simus. Härra minister leiab nimelt: koer olla sinna maetud, et metsavaht oma ämmaga läbi ei saavat. Ja põllumehed rõõmustavad väga sellele väitele kaasa. Lugu on aga sarnane, et meie siin äiad ja ämmad täiesti võiksime mängust välja jätta ja asetada küsimuse samale pinnale, nagu tegid seda põllumehed oma kahe metsavahikoha küsimusega läinud-aasta suvel. Teatavasti löid siis põllumehed suurt lamenti, kui 2 metsavahikoha küsimus päevakorral oli. Peaaegu pooled põllumehed käisid kõnetoolil väitmas samu põhimõtteid: ei saavat mitte võtta ja teha metsavahikoh-tadeks endisi riigi rendikohti. Siis oli see

küsimus härrade põllumeeste meelest väga põhjendatud, ja igauks, kes seda tõsiselt ei võtnud, sai mõnitada. Käesoleval korral on arutamisel kolm täiesti analoogilist küsimust. Samad härrad põllumehed leiavad aga nüüd, et see olla lihtsalt labane nali, Riigikogu aja raiskamine ja muud mitte midagi. Üks imelik ja küsitava väärtusega poliitiline tarkus, mis küsimusi laseb võtta vaid selle järele, kes need esitanud: on seda teinud põllumehed, siis on see puhas kuld, julgevad sedasama teha teised, siis on see sihilik ässitamine, solgiga uputamine. Ma arvan, kui härrad põllumehed tol ajal selle küsimuse tõsiselt võtsid, siis nad sedasama peavad tegema nüüdki. Nad peavad ütleva, et põllutöoministerium on ebaõigelt talitanud, võttes ja tehes endised rendikohad metsavahikohtadeks. Kui sellele siis vastu vaieldi, peaksid põllumehed ka nüüd vastu olema metsade peavalitsuse katsetele, jällegi kolm endist rendikohta teha metsavahikohtadeks. Kõike kokku võttes leiab meie rühm enne kui ka pärast, et põllumeestelegi peaks olema vastuvõetav meie ülemineku-vormel, mis järgmine: „Ära kuulates põllutöoministri vastuse O. Gustavson'i, J. Vain'i ja E. Jonas'e arupärimise peale endiste rendikohtade ülevõtmise kohta metsavahikohtadeks, leiab Riigikogu, et arupärimises loetletud kohad tulevad riigi rendikohadena jätta nende praeguste kasutajate kätte, ja läheb päevakorras edasi.“ Põllumeestel on nüüd võimalik selle ülemineku-vormeli poolt või vastu hääletades näidata, kas nad läinud suvel võtsid metsavahikoha küsimuse tõsiselt või tahtsid nad sellega ainult demagoogiat teha.

Põllutöominister **H. Laretei**: Selle küsimuse kohta on minu eelkäija juba sõna võtnud, ja ma tahaksin nüüd täiendavate andmete põhjal paar faktilist märkust teha. Härra Gustavson tõendab, et Mõtsu metskonna metsavahikoht on rendikoht ja et selle koha hooned olevat ehitanud endine rentnik. Põllutöoministeriumi andmetel on see koht aga 40 aastat olnud tegelikult metsavahikoht ja hooned on riigi omad. Põllutöoministerium ei ole öelnud, kes nad ehitanud, vaid et hooned on riigi omad, mitte rentniku omad. Mis puutub sellesse, et metsavahikoht Tammistesse üle viia, siis peab tähendama, et Tammiste on metsavahile alluvatest metsapiirkondadest väljaspool ja asub talumaade keskel ning ümberpaigutamine on otstarbekohasuse küsimus, mida saab otsustada põllutöoministerium ühes metsade peavalitsusega. Seda härra Gustavson ümber ei lükanud, et on kokkulepe olnud, vaid ta püüdis tõen-

dada, et see kokkulepe on tehtud teatud surve all, selleks peab aga eritõendusi olema. 1923. aastal on kokkulepe selle kohta olnud, ja ma ei usu, et see kokkulepe seal niivõrd piiratud oleks olnud. Siis edasi, mis puutub Kõrgessaare metskonnas asuva Poama metsavahikohasse, siis öieti ei tea öelda, missugused andmed siin kindlamad on, kas härra Gustavson'i poolt käsitatud andmed või andmed, mis kinnisvarade maksuametil on. See koht on kõigi kaartide peal märgitud metsavahikohana, ka maksuameti andmed näitavad seda metsavahikohana, nii et minule paistab, et vallavalitsuse andmed neid teisi andmeid ümber lükata ei saa.

Mis puutub „Lilbi-Tooma“ krundi kohta, siis tähendas härra Gustavson, et seda võib liita, siin peab tähendama, et praegusel korral selle liitmise puhul tõuseks vahtkonna suurus 4.500 tiinuni, mida üks metsnik ära vahtida ei saa. Ja et siin perekonnatülidega ka tegemist on, see tõendab seda, et põllutöoministerium on seda arvesse võtnud, et endine kohalolija võiks kohale jääda ja on sellepärast perekonnaliikme metsavahiks seal määratud, ja kui nad nüüd ühes elada ei või, siis saab seda seletada perekonnatülidega. Põllutöoministerium on korralduse teinud, et kui need kohad kahe aasta pärast uuesti korraldusele tulevad, et nendel siis võimalus oleks sinna edasi elama jääda ja kui nad siis kokku leppida ei saa, siis ei ole see põllutöoministeriumi süü.

O. Gustavson (stp): Tahan teha mõne õiendava märkuse. Kõigepealt, mis puutub metsavahikoha ülevõtmisesse, siis on härra põllutöominister ette kandnud andmed, mille tõsiduse juures veidi kahtlema peab. Kui härra minister kõneleb, et Liisa Vare ja põllutöoministeriumi vahel juba 1923. a. kokkulepe olemas olnud, siis kuulen mina seda küll esimest korda. Kogu see konflikt tekkis alles 1925. a. kevadel. Kunni tolleajani ei oldud üldse Liisa Varet puudutatud. Loomulikult ei olnud siis ka tarvet minna kokkulepet soetama koha vahetamise asjus. Konflikt tekkis läinud aasta kevadel. Jaanipäeva eel kutsuti Liisa Vare kohaliku metsaülema Eklau juurde, kes temale ettepaneku tegi kohalt lahkuda ja võtta üheks aastaks Tammiste metsavahikoht endale kasutada. Ma leian, et see Vare seisukohalt võttes tõesti mitte kasulik vahetus ei oleks olnud, — endine alaline koht ära anda ja selle vastu saada palju väiksem koht vaid üheks aastaks. (Vahelhüüe põllutöominister H. Laretei poolt.) Ei, härra minister, siis oli see koht alles välja

planeerimata. ja vast läinud aastal krunditi ta ja tehti suuremaks.

Edasi, mis puutub sellesse, kas see koht on rendi- või metsavahikoht, siis peaksid siin, härra minister, ka Teile vallavalitsuse andmed ometi midagi ütleva. See koht sai metsavahikohtaks ainult teatud õnnetuse tõttu. Metsavahihooned põlesid ära, ja siis pani kohalik mõisahärra sennise metsavahi elama Liisa Vare praegusele kohale, mis oli tol ajal rendikoht. Uusi hooned sellele kohale hiljem ehitatud ei ole. Need, mis seal olemas, on endise rentniku ehitatud. Loomulik, et nendega tuleb talitada, nagu on senni talitatud kõigi riigirentnikkude hoonetega. Hooned on tunnustatud rentniku omaks kas täiesti tasuta või vastava tasu eest, seda mööda, kui kaua keegi rentnik oma kohta on pidanud. Nüüd aga tahetakse erand teha selles mõttes, et tähtis pole, kes on hoone ehitanud, tähtis olla see, kes kohta käesoleval momendil valdab. Ma küsaksin, millega tahate teie põhjendada sarnast seisukohta. Järjekindel olles peaksime eksproprioneerima kõik teised riigirentnikkude poolt ehitatud hooned tasuta, truuks jäädes seisukohale: tähtis ei ole see, kes hooned ehitanud, tähtis on, kes nende praegune peremees. Aga riigirentnikkude rendilepingute pikendamise seadus seab hoonete kasutamise, samuti karja- ja metsamaal kasvava metsa kasutamise sellele alusele, et need ei kuulu riigile, vaid valdajale.

Samuti jään mina enne kui pärast selle juurde, et kohaliku vallavalitsuse poolt väljaantud tõendused väärivad rohkem kui nende peale lihtsalt käega heita. Vallavalitsuse andmete põhjal on päris selge, et seda kohta on aastakümneid rendikohana kasutatud, sennikaua, kunni kurikuulus metsahärra Kukkur, kes pärast teatud summadega plehku pani, tuli ja rinna ette ajas: ma olen metsahärra ja võin teha, mis ma tahan — ma võtan sellegi koha üle metsavahikohtaks. Aga just see, et tähendatud härra seda tegi, ning andmed temalt saadud, paneb nende andmete tõelikkuse juures kahtlema.

Õeldu maksab ka Lilbi-Tooma koha kohta. Neil põhjustel olen ma enne kui pärast veendunud, et siin ei ole tegemist kohtadega, mis paratamatu peaksid metsavahikohtadeks jääma, vaid need on rendikohad, mis tulevad jätta ka edaspidi kasutada nende sennistele pidajatele. Selles mõttes olen mina esitanud oma ülemineku-vormeli.

Juhataja **J. Zimmerman**: On esitatud kaks ülemineku-vormelit. Härra Gustavson'i poolt motiveeritud ülemineku-vormel, mis kõlab järgmiselt: „Ära kuulates põllutöeministri vastuse O. Gustavson'i, J. Vain'i,

ja E. Jonas'e arupärimise peale endiste rendikohtade ülevõtmise kohta metsavahikohtadeks, leiab Riigikogu, et arupärimises loetletud kohad tulevad riigi rendikohtadena jätta nende praeguste kasutajate kätte, ja läheb päevakorras edasi.“ Liht ülemineku-vormel, esitatud rkl. härra Köster'i poolt, kõlab järgmiselt: „Riigikogu, ära kuulates Vabariigi Valitsuse vastamise Riigikogu liikmete O. Gustavson'i, J. Vain'i ja E. Jonas'e arupärimise peale endiste rendikohtade ülevõtmise kohta metsavahikohtadeks Paadremaal ja Hiiu-Kõrgessaares, läheb päevakorras edasi.“ Hääletamisele tuleb motiveeritud ülemineku-vormel. (Hääletatakse.) Poolt on 19 häält, vastu 27 häält, seega on motiveeritud ülemineku-vormel tagasi lükatud. Hääletamisele tuleb liht ülemineku-vormel. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on liht ülemineku-vormel vastu võetud.

9. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul 26 Riigikogu liikme arupärimise peale tööliste palga maksamatajamise kohta Vene-Balti tehases ja mujal.

L. Johanson (stp):

Austatud Riigikogu liikmed! Kuigi arupärimine esitati kolm kuud tagasi, ja vahepeal on olnud Vabariigi Valitsusel võimalus tutvuneda kohapeal asjaoludega, mis arupärimise on esile kutsunud, siiski kõige selle peale vaatamata kestavad need väärnähtused, mille peale arupärimises tähelepanu juhitud, edasi ka Vene-Balti tehases. Ka Vene-Balti tehases ei ole suudetud palgamaksmist nii korraldada, et töölised oma teenitud töötasu tähtpäeval kätte saaksid. Palgamaksmine sünnib seal 100-markade viisi. Tuleb palgamaksmise tähtaeg, tööline on oma töö ära teinud, temal on tarvis raha, millega perekonna väljaminekuid katta, aga terve palga asemele antakse temale ainult 100 marka. Valitsus seletab, et temal puuduvad abinõud, millega sarnast väärnähtust kõrvaldada. Sarnane seletus ei väeri usaldust. Valitsusel kui ta leiab, et üks või teine seadus on puudulik, kui ta leiab, et väärnähtused on olemas, siis on valitsusel võimalus esitada seadusele vastav parandus. Seda aga valitsus ei tee, valitsus jääb pealt vaatama. Jätab töölised isegi palga suhtes ilma kaitseta. Seda ühelt poolt.

Teiselt poolt pakub maksev Vene seadus, kui arvesse võtta neid seletusi, mis on tööstusnõukogu omal ajal andnud, küllalt kaitset töölistele. Kui oleks praegu Vene aeg, oleksid Vene vabrikute inspektorid praeguste töökaitse kommissaride asemel, siis sarnast seisukorda ei lubataks. Töökaitse kommissarid ei suuda neid ülesandeid täita, mida võisid Vene

vabrikuinspektorid, ei suuda seda sellepärast, et töö-hoolekandeminister siin ennast vahele segab ja oma korraldustega töökaitse komisсарide tegevust halvab. Töö-hoolekandeminister ei poolda seda, kui töökaitse komisсар tööstusliku tööseaduse paragrahvide täitmist nõuaks töösturilt. Töösturitele ollakse liig vastutulelik. Näib, nagu töö-hoolekandeminister töötaks nende juhtnööride järgi, mida annab temale töösturite korraldus, ja teeb seda, mida nõuavad töösturid. Kui seisukord on niisuguseks muutunud, siis muidugi loomulikult töölised jäävad ka edaspidi ilma palgata. Niisugune on meie valitsuse seisukoht selles suhtes. See paistab välja ka sellest, kuidas vastavad amet-asutused töölistele vastu tulevad. Ma toon näiteks Patsu kraaviloo Läänemaalt. Seal oli riiklik töö, mis ära tehti. Töölised töötasid külmas vees ja mudas, tegid maaparanduse töö ära. Kuid töölistele ei maksetud palka, vaid anti tshekid välja. Tshekkide väljaandmine on seadusega keelatud, kuid siiski anti tshekid välja vürtspoodide jaoks, ja sealt võtsid töölised võlgu. See võlg, mis sarnaste tshekkidega võeti, on kohalikkudele elanikkudele tasumata. Tasumata on ka tööliste palk. Riigikogus oli see kõne all, ja Riigikogu võttis sooviavalduse vastu, et valitsus otsiks teid ja leiaks abinõusid, kuidas rahuldada või kuidas tasuda kohalikkudele elanikkudele nende toiduainete eest, mis nad on andnud neile inimestele, kes toimetasid riiklikku tööd, samuti otsiks ka teid, kuidas tasuda töölistele tööpalka. Seal aga lasti tööttevõtjal või tööhankijal inseneril, või kes ta oli, väljamaale minna ja anti temale isegi välispass. See sooviavaldus võeti Riigikogu poolt vastu, aga Vabariigi Valitsus ei ole asunud selle teostamisele. Ja kui nüüd on pööratud kohalikkude elanikkude poolt valitsusasutuste poole, siis on sealt vastatud järgmist: Riigikogu võttis otsuse, ülemineku-vormeli, sellepärast vastu, et kohalikke elanikke rahuldada. Tähendab, valitsusasutus ei anna Riigikogu ülemineku-vormelile seda tähtsust, mis tal olema peaks. Valitsusvõim ei täida neid ülesandeid, mida Riigikogu enamus nõuab. Ja valitsus jääb pealtvaatajaks, kui töölistele ja kohalikkudele elanikkudele jäetakse seadusvastasel palk tasumata, ja sellejuures on isegi võimalus antud inimestele, kes selle eest peaksid vastutama, väljamaale minna.

Sarnaseid palga maksmatajätmise juhtumisi on ette tulnud näiteks Saaremaal ja mujal. Sarnaseid juhtumisi on ette tulnud ka Valgemaal ja mujal maakondades. Nii võib öelda, et palkade väljamaksmata jätmine on krooniliseks nähtuseks muutunud. Sedasama näitavad ka arvud. Nimelt on palga korratu väljamaksmise pärast töökaitse komisсарidele kaebusi tulnud

1923. a.—1844, 1924. a.—1854. Palk, mis töölistele makstakse, on madal. Seda on tunnistanud töösturid, seda on tunnistanud isegi töösturite juht K. Mauritz. Ta on niivõrd madal, et töölised sellest ära elada ei saa, neile on palju suuremat töötasu tarvis. Kui aga seegi palk maksmata jäetakse, siis on see minu arva-tes riiklik kuritegu rahva vastu. Kuid kahjuks ei karistata seda kuritegu ja kahjuks ei otsita ka teid, kuidas seda kuritegu edaspidi kõrvaldada. Ma ei usu, et Läänemaa elanikud, kellele praegu palk tasumata, selleski põllumeestekogusid unustama hakkaksid. Ma arvan, et ka nende poole on pööratud ja näidatud, mis see nende elanikkude viletsas majapidamises tähendab, kui tuhanded ja tuhanded toiduainete eest aastate viisi maksmata seisvad, ja nad selle lootuseta võlgade hulka peavad kirjutama.

Töölised on mõnel pool ise asunud abinõude otsimisele, kuidas palgamaksmist korraldada. Nii näiteks olid Vene-Balti tehastes töölised, kes hulk aega ilma tööpalgata, töö seisma jätnud. Aga mis siis tegid meie tööseaduse vastased? Toodi kaitseliit Vene-Balti tehastesse. Kelle vastu? Milleks? Kas selleks on meil kaitseliit olemas, et sundida inimesi, kellele tööpalk välja maksmata, tööle? Kas kaitseliidu koht on vabrikutehastes? Kas kaitseliidu ülesanne on võidelda tööliste õiglaste nõudmistega vastu? Kui kaitseliit sellele teele viiakse, siis tehakse temale sellega kahju ja võetakse temalt need ülesanded ära, mille teostamiseks ta omal ajal loodi. Mis õigusega segab riigivõim vahele siis, kui töölised ja töösturid rahulikult teel võitlevad? (Naer paremal pool.) Teie võite selle üle hirvitada, selleks on teil suu olemas, selleks on teil ka hambad olemas. Aga see on igatahes väga raske hoop meie riigikorrale, kui kaitseliit niisugustele ülesannetele viiakse. Ma arvan, et sarnased asjad peaksid meie riigielus kaduma. Kui aga niisugused nähtused korduvaks saavad, et kaitseliit viiakse vabrikusse, kus töölised, kellele palk välja maksmata jäetud, streigivad, siis ei tee see riigikorrale au. Töölistel peab võimalus olema, peab vabadus olema streigi abil palgasuurendamist ja oma õiguste kaitset nõuda. (E. Masik, põl: Andke aga raha!) Andke raha! — seda öelda ei ole teil mingisugust kõlblikkude õigust. Need inimesed, kes teid siia saanud... (Vahelhüüe A. Jürman'i, põl poolt.) Ja need inimesed, kes härra Jürman'i seljaga seisavad, on omal ajal mõistnud Eesti riigilt välja pumbata kõik selle, mis siin pumbata oli. Need inimesed on tühjaks teinud Eesti panga sahtli, ja need inimesed on õieti need, kes kõigerohkem on saanud. Kes aga midagi saanud ei ole, kelle seisukord alla surud, see on Eesti töölikklass. Töölikklassi seis-

kord on iga päevaga raskemaks muutunud, sellepärast, et see raha, mis need ringkonnad riigilt võtnud, on ebaviljakalt ära kulutatud asjade peale, mis meie riigimajandust ei tõsta, vaid ainult hävitavad. Ka Balti puuvillavabrikule ja teistele selle ettevõtte käes olevatele vabrikutele antud raha kohta oleks niipalju öelda, et ka see võlg nõuab mõnesugust korraldamist. Teie ei saa öelda: andke raha! Tööline on oma töö teinud, ta on saadusi loonud, selle eest saadakse turul teatud hind ja sellest hinnast saadakse teatud kasu kätte. Aga sellest hinnast ei tasuta tööliste palka, vaid see raha juhitakse teistele aladele. Kas on see lubatud? (E. Masik, põl: Teie ei luba töölistel tööd teha.) Mis puutub sellesse väitesse, et töölistel ei lubata tööd teha, siis ei ole sel mingisugust alust. Eesti töölistes teevad praegu rohkem tööd, kui see nende tervisele kasulik on. Eesti tööliste töötingimused on viimasel ajal sarnaseks muutunud, missugused nad kunagi ei ole olnud. Vene seaduses on keelatud töölisel lasta tööd teha vaheaajata üle 6 tunni järgimööda. Eestis aga lastakse töolist töötada... (E. Masik, põl: Mis Lutheri naised selle kohta ütlevad?) Mis Lutheri naised selle kohta ütlevad, seda tean mina paremini kui Teie, mina olen nendega kõnelenud. (E. Masik, põl: Kui Teie lähete nende tööd seal segama, siis saate peksta.) Vabandage, alles hiljuti käsin mina Lutheri vabrikus, kus olid ainult naised, umbes 6—700 inimest koos. Ja ma võin teile öelda, et ma ei ole ühegi tööliste käest veel peksta saanud, aga teie võite kindel olla, et kui teie seljataga ei seisaks siseminister oma konstaablitega ja prefektidega, siis võite teie veel peksta saada, sest tungi selle järele on, et teile peksta anda. See on tühi lora, see on vale, kui maal praegu põllumeeste esitajad ringi käivad ja ütlevad, et töölistes ei tee tööd. Vene seaduse järele, kui 6 tundi oli tööd tehtud, pidi vaheaeg tulema, aga meil praegu teevad töölistes kõige vähem 8 tundi järgimööda tööd ja sellele lisatakse veel ületunnid juurde, nii et tööpäev ulatub vabrikutes 12 tunnini. Ma võin nimetada vabrikuid, kus töö on kestnud 12 tundi päevas. Ei ole tööliste tööviljakus langenud. Ainult tööliste meeleolu on langenud, kuid ka see mitte ainult pika tööpäeva pärast, vaid ka sellepärast, et töölistes nälgivad ja nende perekonnad ei saa toitu. (Vahelhüüe paremalt poolt: Kes tööd teeb, peab ka raha saama!) Jah, kes tööd teeb, peab raha saama, aga meil on praegu niisugune kord maksuma pandud härra siseministri ja teiste võimukandjate ja poliitikameeste abil, et töölistes ei saa oma teenitud palka kätte. (Vahelhüüded paremalt poolt.)

Juhataja **J. Zimmerman**: Palun mitte vahele rääkida!

L. Johanson (stp): Nad ei saa kätte mitte seda väikestki palka, mis nad teeninud on. Ja kas see on tõeline palk, mida tööline praegu saab? — Ei ole, seda ütleb ka teie oma esitaja härra Mauritz seal, kus ma juures olen olnud; ta on öelnud ka töölisteesitajatele, et tööline peab rohkem palka saama. Töölise palk peaks vastama elatismiinumile. Kuid praegu ei saa tööline selle palgaga sugugi läbi. Kui tööline läheb palka nõudma, siis tuuakse isegi kaitseliit vabrikusse, mitte ainult politsei. Niisugune lugu on meie töölistega. (J. Hünerson, põl: Ärge ässitage töölisi üles, nad hakkavad purustama!) Töölistes ei ole kunagi purustanud, ega ei saagi purustama. Mis minu ässitusse puutub, siis olete Teie see, kes ässitab, mitte aga mina. Ma lugesin eile ette ajalehest need verehimust ja -janust nõretavad kohad ja tähendasin selle peale, kuidas teie agitaatorid maal rahvast ässitavad. Mina ei ässita töölisi ja töölistel ei ole seda ässitust ka tarvis. Töölistes nõuavad enese korraldamise võimalust, nagu vabrikandid on end korraldanud, ja see õigus neil on. Et nad oma õigust teostada võiksid, selleks olen kohustatud mina ja iga teine töölisteesitaja kaasa aitama. (E. Masik, põl: Teie ei ole töölisteesitaja!) Mina olen töölisteesitaja, kuid Teie ei ole selle ütleva, kelle esitaja mina olen ja mina Teilt mingisugust mandaati nõudma ei tule. Üldse ei anna mina Teie seletustele mingisugust väärtust, sest inimene, kes nii räägib, ei vääri seda, et temale mingisugust väärtust anda. Kui Teie seletate praegu, et meie vabrikud on ka raskes seisukorras, siis olete Teie katsunud leida töösturilt teenistust ja olete seda ka saanud. Miks on meie vabrikud niisuguses seisukorras, nagu nad praegu on? Sellepärast, et meie vabrikutes on loodud seegid, kus on hulk ametnikke. Ja sellepärast, et meie vabrikutel on niisugused esitajad olemas, nagu Teie, kellel ei ole aimu tööstusest, kes pole tööstust näinud ja kes ei oska tihti sepa- ja tekstiiltööstuse vahel vahet teha. Niisugused on need esitajad, nad on ainult koolipingil näinud laevu, mis on papist ja paberist tehtud — sarnased inimesed on praegu meie tööstuse esitajad. (O. Gustavson, stp: Tema koht on Põhja-Lääne armees!) Niisugused töösturite esitajad tulevad siia, löövad vastu rindu ja julgevad öelda, et nemad on töösturite esitajad. Töösturite esitus ei ole isegi suutnud seda, et teda Riigikogu töökaitse komisjoni lastaks, sest töökaitse komisjon on öelnud, et nad nii-

sugust esitust ei vaja ja on sellega andnud hundipassi. Ja ma arvan, et ta on väga õieti talitanud.

Siis edasi. Missugused on need põhjused, mispärast meie tööstus raskes seisukorras on. Meie tööstuses on aetud ainult likvideerimis-poliitikat. Võtame näiteks Vene-Balti tehase. Seal on võitlus olnud. Kuid kas see võitlus on olnud selles sihis, et väärtuste loomist arendada? See võitlus, millest ka Teie esitajad on osa võtnud, on selles sihis olnud, et seda tööstust enda kätte saada. Selleks on võitlus Vene-Balti tehastes. (Vahelhüüded.) Kas on võitlus Vene-Balti tehase ümber olnud selle sihiga, et seal seda vabrikut käima panna, et sellega Eesti rahva majanduslike väärtuste loomist tõsta. (Hulgalised vahelhüüded. J. Hünerson, põl: Punaseristi autot! J. Vain, stp: Väejooksik!)

Juhataja **J. Zimmerman:** Palun rahu!

L. Johanson (stp): Vaid inimesed on seda oma kätte tahtnud... tahetakse vabrikut likvideerida, neid varandusi likvideerida... (Hulgalised vahelhüüded.)

Juhataja **J. Zimmerman:** Palun haavavaid ütelsi mitte tarvitada. (Vahelhüüde J. Hünerson'i, põl poolt.)

L. Johanson (stp): Teie ei ole ka see mees, kes midagi teeb. Kui Teie rääkisite, et vesi on ahjus, siis on Teil enesel vesi ahjus. Keegi ei taha enam Teie juures olla, isegi Teie lähemad inimesed jooksevad Teie juurest ära, valijatest kõnelemata. Kui siin kõneldakse töolistest ja töolisteküsimusest, siis olete Teie see inimene, kes peaks vaiksem olema. Pean ütlema, et ka mina olen Tartust ja tunnen ka Teid, nagu seda härrat minu selja taga. (Näitab siseminister K. Einbund'i poole.)

Nii siis meie vabrikute ümber keerleb võitlus, et maha müüa neid varandusi, mis veel järele on jäänud, ja Teie näete, kuidas seal iga väärtuslik asi maha müüakse. Aga kas selle juures ka mõeldakse seda, mis sellest ükskord saab? Hea küll, Teie ütlete, et Teie saadate inimesed maale, härra Tonkman tahab isegi 20.000 inimest maale saata ühe aastaga. Kas see aga Teil siiski nii ruttu korda läheb. Kas ometi ükskord, kui vabrikud on varemeteks tehtud, kui kõik on likvideeritud ja maha müüdüd, silmapilk ei tule, kus teie tahate neid uuesti üles ehitada. (J. Holberg, põl: Pange põlema!) Pange põlema! Kas

Teie seda soovitate? Noh nii kaugele ei tohi Teie veel kõlblikult langenud olla, et Teie annate siin Riigikogu koosolekul tööliste nõu vabrikut põlema panna. Mina ütlen, et iga tööline, kes seda teeb, ei vääri töölise nime. Sarnast asja võivad öelda ainult põlumeestekogude liikmed. (Hulgalised vahelhüüded.) Sealteie ridadest öeldi, et pange vabrikud põlema. Ma saan aru, miks teie tahate, et vabrikud põlema pandaks. Ma tean, et tagamõte on see, et sellega saab proletaarlist elementi ära kaotada. Sarnases arvamisega oli ka Läti. Ma mäletan, et siis kui ma Lätis käisin ja vaatasin, kuidas Läti vabrikute korstnatest ei tulnud suitsuvina välja, kus oli nagu vabrikute surnuaed; siis ütles üks Läti tähtis mees, et: „Meie oleme õnnelikud, et meil vabrikuid ei ole, meil pole ka kommunistlikku elementi.“ Kas Teie ka niikaugele tahate minna võitluses proletariaadi vastu, kui arvate, et vabrikud tulevad maha põletada. Kui teie seda soovitate, siis hävitatakse teie sellega majanduselu. Eesti riik aga ei saa muidu läbi, kui tal tuleb põllumajanduse kultuuri tõsta, tuleb põllumajandusesse rohkem inimesi mahutada. Kuid kõiki inimesi põllumajandusse mahutada ei saa, vaid üks osa inimesi peab jääma tööstusesse. Oma geograafilise seisukoha poolest on Eesti küllalt heas seisukorras selleks, et siin mingisugune tööstus võimalik on. Siin tööstuse hävitamist ei tohiks ette võtta, vaid tuleks tööstuse korraldamisele asuda.

Mis nüüd sellesse puutub, et meie töölised tööd ei tee, siis seda teie räägite igalpool ning see on teie üks tähtsam kihutusnumber. Samuti et töölised nõuavad isegi 10.800 marka kuus palka. Pean tähendama, et töölised seda nõuavad. Aga see seaduseelnõu, mis on esitatud, näeb ette, et töö- ja hoolekandeministeerium peab välja kalkuleerima, missugune töölise palga alammäär peaks olema. Töölised ei ole öelnud, et see summa just nii ja nii suur peab olema. Aga teie lähete maale ja ütlete, et töölised nõuavad 10.800 marka. Sarnast nõudmist ei ole seaduseelnõus üles seatud. (J. Holberg, põl: On, on, lugege oma seadust.) Selles seaduseelnõus öeldakse, et töö- ja hoolekandeministeeriumile tehakse kohuseks andmete põhjal välja rehkendada palga alammäär. (J. Holberg, põl: See on see nõudmine!) Minu meelest on see nõudmine õige, seda on ka töolistesitajad öelnud. (J. Holberg, põl: ...salongides habet ajavad 3 korda nädalas.) Teie võite igapäev habet ajada, aga nähtavasti ta siiski Teil ei kasva.

Mis puutub sellesse väitesse, nagu ei teeks töölised tööd, siis on see töölise laima-

mine. Eesti tööline oli isegi Vene ajal otsitud tööline ja Eesti kutsetöölised on võinud isegi siis, kui teistes riikides tööliste puudust ei olnud, töötada, isegi Saksamaal. Ja igas teises riigis on nad tööd teinud. Kui Eesti oskustööline läheb väljamaale, kas või Amerikasse või Brasiiliasse, saab tema ka seal jalad alla. Eesti tööline oskab tööd teha, ta ei ole laisk ja sellepärast on ta otsitud tööline. Kui teie ütlete, et Eesti tööline on laisk, siis teotate teie teda. Eesti tööline teeb praegu ka selle näljapalga juures rohkem tööd, kui tema käest nõuda võiks. Olge head, minge Vene-Balti tehastesse, seal on palgad saamata, ja vaadake, kuidas seal treialid ja mehaanikud tööd teevad. Kuigi nad palka ei saa, teevad nad tööd. Minge vaadake ja siis tulge ja rääkige, et töölised ei tee tööd, vaid ainult nõuavad palka. (Vahelhüüe.) Kus on siis meil 8-tunniline tööpäev? (Vahelhüüe: Igalpool!) Vast ainult üksikutes kohtades, kus on sellele äratundmisele jõutud, et 8-tunniline tööpäev rahvamajanduslikult rohkem soovitatavam on ja kus on arusaamisele jõutud, et tööline, kui ta välja puhanud on, 8 tunniga rohkem suudab ära teha, kui 12 tunniga, kui ta välja puhkamata ja nälgunud on. Meil teevad inimesed 12, 13, 14 ja isegi rohkem tundisid tööd. Need etteheited, nagu ei teeks meie töölised tööd, on täiesti lubamatud ja tööliste teotamine. See ongi rahvakihtide üksteise vastu ülesässitamine; nende vastu ässitamine, kellel varandust ei ole ja kes oma kümne küünega igapäevast leiba peavad teenima. Töölistel peaks olema meeleolu langenud sellepärast, et isegi veneaegseid seadusi ei täideta, et isegi härra töö- ja hoolekandeminister, sel ajal kui tema minister on olnud, pea viimase kui ühe töökaitse seaduse on tühistanud. Tööliste meeleolu peaks langenud olema, aga nad on kannatlikud ja teevad tööd. Riigivõimu ülesanne peaks olema mitte ainult neid üksikuid kihtisid kaitsta, kes vast „Seltskondlikus Majas“, põllumeestekogudes, mõnes teises kapitalistlikus ringkonnas, vabrikantide ühisuses, kaupmeesteseltsides ja mujal on. Nad ei ole terve riik ning terve rahvas. Nad on ainult üks osa meie rahvast. Kui meie peremehed maha arvame, siis saame üle poole meie rahvast, kes oma kätetööst, omast tööjõust elavad, ja ka nende õigusi peaks riik kaitsema. Kui seda ei tehta, siis sellega ei õnnestata mitte ainult riigi aluseid, vaid antakse ka raske hoop tervele meie rahvamajandusele. Aga vaadake, siin on takistus ees. Võib olla, riiklik kaalumine ütleb, et pöörame ka tööliste seisukorra peale tähelepanu. Võib olla, et mõnigi riigimees, nii mõnigi minister oma ette mõeldes on selle

peale tulnud, et on tarvis ka tööliste peale mõelda, on tarvis ka nende kaitseaduste peale mõelda ja et on tarvis, et ka nemad palka saaksid; võib olla, loevad ka nemad raamatuid ja näevad, kuidas tööliklassi vilets seisukord mõjub mitte ainult tööliklassi, vaid terve rahva peale. Kirjutage see number omale praegu üles. Eesti rahva keskmine perekonna suurus on $2\frac{1}{2}$ inimest. Prof. Rahamägi ja teiste teooriad ja väitekirjad ei päästa Eesti rahvast niisugusest seisukorrast. Vaid just kui koolja tõmbab terve rahva oma küünte vahele ja võib olla, kui teie sarnaselt edasi lähete, ei ole kaugel see aeg, kus teie hakkate Hiinast kulisid sisse vedama ja roboteid valmistama, see tähendab, kui teie nii leidlikud olete. Praegu teil neid tarvis ei ole, sest praegu on teil need inimmasinad olemas, ja need on — töölised. Võib olla, mõni teist saab aru, et parandusi sellel alal tingimata tarvis on. Kuid siin on neil härradel jäme tupits ees ja see tupits on — omakasu, taskud täis ajada ja kui sellest vähe, siis veel uusi taskuid otsida. Jah, ainult omakasu, väiklane arusaamatu omakasu on see, mis tumestab riiklikku mõtlemist ja takistab valitsusvõimul enam tähelepanu pöörata meie tööliklassi praeguse viletsa seisukorra peale. Muidugi ei looda mina, et teie tarvilikud järeldused teete, asute tööliklassi seisukorra parandamisele, sest tööliklassi seisukorra parandamine oleneb tööliste ühisest jõust. Parlamenditöö on alati longanud järele selles suhtes, mis töölised on kätte saanud oma rühmituste, organisatsioonide ja kollektiivlepingute teostamise läbi. Parandus tuleb ainult siis, kui Eesti tööliklass on niikaugale jõudnud, niikaugale arenenud, kunni ta oma seisukorda paranduste ja korralduste läbi jõuab kindlustada.

Selle arupärimise kohta esitan ma järgmise ülemineku-vormeli: „Ära kuulates Vabariigi Valitsuse vastuse tööliste palga maksmatajätmise asjus, leiab Riigikogu, et Vabariigi Valitsus peaks energilisemad abinõud tarvitusele võtma selleks, et töölised oma töötasu õigel ajal kätte saaksid. Samuti peab Riigikogu tarvilikuks, et riigitöid ja tellimisi eraettevõtjate kätte andes, võetakse tagatise selleks, et nende tööliste palgad, kes riigitööde ja tellimiste täitmise juures tegevad, seaduses ettenähtud tähtaegadel tasutaks.“

Mina arvan, selle resolutsiooni vastu ei tohiks kätt tõsta ükski inimene, kes vähegi tunnustab tööliste õigusi, ja seda, et tööline oma teenitud palga peab kätte saama, mida ta senni ei ole kätte saanud.

Siseminister **K. Einbund**: Austatud Riigikogu liikmed! Rkl. härra Johanson puudutas oma viimases kõnes rohkem üldisi asjaolusid, jättes kõrvale faktid. Paiguti võttis kõne ägeda iseloomu, kuid peab tähendama, et ega see ägedus eriti just käesoleva küsimuse juures palju aita, palju rohkem aitab niisuguse küsimuse lahendamisele kaasa küsimuse rahulik kaalumine, seda enam, et kõik need asjaolud on sihitud läinudaastaste sündmuste peale Vene-Balti tehases. Minul tuleb meelde, et eelmises valitsuses nii mõnelgi korral kaaluti teie ministrite osavõttel Vene-Balti tehase küsimust. Pean ütleva, et Vabariigi Valitsuse liikmed teie hulgas ei osanud mingisugust paremat nõu anda, kui selle, mille järgi talitati. Alguses lubage mulle peatuda vähe üldise külje juures, pärast puudutan ka faktisid. Mul on meeles, et hoolimata kõigist neist vastoludest, mida härra Johanson'i kõne sisaldas, ja ka sellest, et see puudutab eravabriku administratsiooni, võtsid valitsusvõimud tarvitusele kõik nende käes kasutada-olevad abinõud palkade väljamaksmiseks. Nii palju, kui minul meeles, sunniti Vene-Balti tehaseid töölistele palkasid välja maksuma. Kuid sellest hoolimata ei või mingit kindlust anda, et tulevikus niisuguseid nähtusi ei juhtuks. Teie olete Riigikogu komisjonides arutanud ja ka muidu küllalt mõtteid vahetanud, ning teate, et praegustes oludes ei võida Vene-Balti tehastele enam krediiti anda, ja et Vene-Balti tehased ilma krediitideta võivad niisuguste nähtuste ette seisma jääda, kust neil pole võimalik töölistele palkasid välja maksta — seda võib siis arvata. Nii näete, et kogu see küsimus on ühenduses poolsaare tööstuse ümberkujundamisega. Seda arutati eelmises valitsuses, ja ma ei kuulnud, et need targad mõtted, mis teie kui ka minu poolt avaldatud, oleksid selle võimatuks teinud, mille eest teie täna eelmise valitsuse tegevuse eest vastutusele tahate võtta Riigikogus, ma ei tea keda.

Mis puutub üksikutesse faktidesse, eriti just sellesse, nagu tahaks riigivõim ennast segada tööliste ja tööandjate võitlusesse kaitseliidu ja politsei abil, siis pean selle kohta järgmist seletama.

Mina lugesin lehest, et Vene-Balti tehases elektrivalgustuse osakonda oli tõesti kaitseliit kutsutud. (Vahelhüüe J. Vain'i, stp poolt.) Lubage, härra Vain, ma lõpetan, siis kõnelege Teie. Selle järele oli mul otsekohe selge, et kuskil oli selles suhtes eksisamme astunud. Sedamaid küsisin mina igalt poolt järgi, see on juhtivate ülemuste poolt, kas nende poolt on niisugust korraldust tehtud. Selgus, et mingisugust sarnast korraldust polnud tehtud.

Küll aga selgus pärastpoole, et Vene-Balti tehased olid pööranud kohaliku kaitseliidu poole, selles mõttes, et neil võis oodata valgustuse osakonnas mingisugust hädaohtu. Ja ma pean ütleva, et pärast see asi likvideeriti, nõnda et kõik said oma vastava osa sellest. Et aga samm on astunud, koha peal muidugi, ega siis riigi juhtiv võim ei ole kunagi garanteeritud, et niisugust vahejuhtumist siin-seal ette ei tule. Aga mina saan nõnda aru, et see kõik rkl. härra Johanson'i ei huvita, vaid teda huvitab käesolevas küsimuses see, kas riigi juhtiva võimu poolt on sellekohane korraldus tehtud. Mina pean ütleva, et seda ei ole tehtud. Aga sellest hoolimata võivad niisugused intsidendid tulla siin-seal ette, kus valveks kutsutakse selle vabriku peremehe poolt ühed-teised isikud, ja ega sellega siis veel midagi tegelikult sündinud ei ole. Ei või öelda, et vabrikuomanik sellega survet oleks avaldanud. Jah, kui politsei oleks kohale läinud, tema tunneb sarnastes asjades takti, see on juba väljakujunenud aparaat, siis oleks võinud juttu olla mõjuavaldusest (L. Johanson, stp: Ei, ümberpöörduvalt, see on politsei asi korda pidada.) Kaitseliidu ilmumine käesoleval korral omavoliliselt, mitu meest seal oli, pole mul teada, sellest küll mingisuguseid järeldusi teha ei saaks. Mis aga tähtis on selle asjaolu juures, on see, et riigivõimu poolt ei ole vähematki tahtmist olnud vahelesegamiseks. See aga võib tulevikus ikkagi ette tulla, et kuskil pool administratsioon või peremees pööravad kohalikkude võimude poole ja kutsuvad abi, ja mina arvan, et see ei ole mitte halb, vaid varanduse omanik on õigustatud ennast kaitsema. (J. Piiskar, stp: Pange aga töölistele püssimees selja taha!) Kuulge, härra Piiskar, Teie tarvitate seda püssimeest sama palju, kui mina ja keegi teine — kolmas ja olete näidanud, et Teie isegi seda püssimeest võib olla rohkem olete tarvitanud, kui mõni teine. Ärge sellepärast siis nendele püssimeestele väga palju ette heitke. (J. Piiskar, stp: Palun, tooge ette!) Jah, mina tean ka faktisid, kus Teie olete pööranud võimude poole ja palunud niisama püssimehe abi, nagu mõned teised seda juba teinud on. Need on kõik lood, mida mul ei oleks põhjust meelde tuletada, kuid on juhtumisi olnud, kus Teie rohkem olete arg olnud, kui mina või keegi kolmas. Ärgem sellepärast langegem nii kurjalt nende püssimeeste peale. Ja kui kodanik nende poole pöörab, siis täidavad nad kohuseid, mida nad täitma peavad, siis annavad nad ka tarvilikku abi, ükskõik kas abipaluja kuulub teie hulka või on ta meie seast, kodanikud oléme me kõik, kodanikud on kaitse tarvitamisel kõik

ühesugused. Mina aga paluksin siin selle teadmise vastu võtta, et riigivõimul ei olnud tahtmist vahele segada ja riigivõim ei ole korraldust teinud, küll on aga riigivõim pärast karistavalt üles astunud, kui see vahejuhtumine teatavaks sai.

Mis puutub vormelisse ja nendesse asjadesse, mida rkl. Johanson vormelisse on paigutanud, siis peaksin mina tähendama veel järgmist. Vormelis seisavad mõtteavaldused, et riigi tellimiste andmisel kindlustatakse tööliste palkade kättesaamine lepingu punktidega. Ma pean ütleva, et läinud valitsuses, millest mina ka osa võtsin, võeti see otsus vastu, missugune ka kohustav on praeguse valitsuse kohta. Otsus võeti vastu pärast seda, kui ilmsiks tuli, et maaparanduse tööde juures ettevõtjad olid petnud töölisi ja jätnud paljudele maksmata. (H. Anniko, krst: See oli Patsu rabas!) Kas see oli Saaremaal või Patsu rabas, seda ma ei mäleta, igatahes lahkunud minister härra Kerem teaks sellest minust rohkem rääkida, aga just sellepärast võttis läinud valitsus abinõud tarvitusele, mis temale võimalikud olid ja rahuldas tööliste nõudmisi niipalju kui temal võimalik oli. (J. Vain, stp: Rkl. Jõeäär'il on täitmislehti terve käputäis!) Ma ütlen, see puudutas sel korral härra minister Kerem'it ja tema valdkonda, ja sel puhul võeti valitsuses otsus vastu, et tulevikus niisuguste nähtuste ärahoidmiseks tuleb kindlustada lepingus tööliste palga saamine lepingu punktidega ja alles siis, kui see tehtud, võib lepinguid kinnitada. Kuna sarnane otsus vastu võeti, siis oleks sellekohase vormeli vastuvõtmine üleaarne, sest ega ühte asja kahekordselt ei tarvitse teha. Ja nüüd, pärast seda, kui mina need üksikud faktid, mis mina kuulsin rkl. Johanson'i kõnest, õiendanud olen, ei oleks vist minu arvates põhjust Riigikogul nõuda, et mina peaksin rohkem poleemiliste ja rohkem üldiste väidete suhtes, mis ägedas toonis rkl. Johanson'i poolt esile toodud, kõnelema.

J. Jans (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Kuna käesolevas arupärimises jutt on eriti Vene-Balti tehases tööliste palga mittemaksmisest, siis mina esitan valitsusele ühe konkreetse küsimuse. Sel ajal, kui oli tuntud, ajakirjanduse kaudu vähemalt tuttavaks saanud, lepingu sõlmimine Inglise-Balti ühisega Vene-Balti tehase kasutamise asjus, mil puhul Tallinna-Haapsalu rahukogu selleaegse Riigivanema poolt läbi noomiti, et nimetatud kohus seda lepingut kohe õigeks ei tunnistanud, sattusin mina paar päeva pärast lepingu allakirjutamist juhtumisi Vene-Balti tehasesse ning kuulsin ja nägin seal järgmist. Kuigi see

kuulus tehase rendilevõtja ühisus pidi 60.000 Inglise naela lepingu tagatise täitmiseks sisse maksnud olema, siis juba sel ajal ei saadud töölistele palku välja maksta, vaid kohalikud tööjuhatajad pidasid aru, kuidas raha saada. Mina kuulsin, et juba teisel päeval pärast lepingu allakirjutamist tagatis 60.000 naelsterlingit oli Eesti pangast Inglise panka üle viidud, ja lepinguosalisel, nimelt tehase kasutajad, tegutsesid ilma tagatiseta. Missuguse seaduse põhjal seda tehti, seda ma ei tea.

Peale selle nägin ma veel, et tehases oli mitmesuguseid tagavarasid, neid pandi kokku, ja kui ma küsisin, kelle jaoks, siis öeldi, et uutele tehastekasutajatele. Ja kui ma küsisin, kuipalju neid tagavarasid peaks olema, siis arvati, et kunni 500.000.000 Eesti marga eest. (Vahelhüüe: Neid niipalju ei võinud olla.) Ma arvan igatahes, et üle 100.000.000 marga võis seal ikkagi olla. Peale selle on antud Eesti panga poolt tehasele suuri summasid mitmesuguseks otstarbeks, alati aga ei ole saadud töölistele palku korralikult välja maksta. Kuid nüüd kuulen, et minu poolt nähtud tagavarad on rahvusvahelise avantüristi de Ramer'i poolt, kes seal Eesti meeste firma all tegutses, seadusvastaselt maha müüdnud. Igatahes, kui see härra praegu Eesti vabariigi piirides oleks, siis võetaks ta vastutusele kriminaal korras nende Vene-Balti tehase päralt olevate varanduste kõrvaletoometamise eest. Eesti mehed, eriti praeguse valitsuse erakondadest, olid kõige selle asja juures. Mina tahaksin teada, mispärast de Ramer sai sealt summasid või tagavarasid oma kasuks ära müüa ja meie inimesed seda ei näinud. Tööliste palka ei olnud maksta, aga rahvusvahelised avantüristid võisid oma taskud täis täita. Ja kuna see jant tööliste palkadega edasi kestab, tahaksin mina teada saada, mis lugu Vene-Balti tehasega õieti on. Minu arvates, oleks pidanud ammu seal kriminaalkorras terve rida isikuid vastutusele võetud olema. (O. Gustavson, stp: Küsige härra Sepp'akäest?) Minu arvamise järgi nende tagavarade juures, mis seal olemas olid, ei oleks kunagi tööliste palgamaksmises takistusi võinud olla. (O. Gustavson, stp: Ovtsharov pani tasku, kust siis teised saavad. Härra Päts tahtis saada 65.000.—) Härra Ovtsharov tegutseb seal ja temal peab olema tarvitada 45.000 naelsterlingit, mida aga töölistele palgamaksmiseks ei ole tarvitatud. Need küsimused peaksid lahendamist leidma ja nende peale peaks avalikult vastama, vastasel korral peab ütleva, et meie Eesti vabariigi piirides on kuritarvitused olemas, nende peale näidata sõrmega, aga meie kohtuvõimud ei liiguta ennast, vaid need härrad, kes otsekohe

kuritarvitustes osalised, need on veel suured tegelased, nendega käivad meie riigimehed läbi ja on nende suured tuttavad ja kaaslased. Mina leian, et meie vabariigi pärast häbi on, kui meie inimesed kõiksugu rahvusvaheliste kahtlaste subjektidega üheskoos töötavad. (L. Johanson, stp: Ja riigikassa pumpavad tühjaks.)

Juhataja **J. Zimmerman**: Sõna on faktiliseks märkuseks rkl. Martna'l.

M. Martna (stp): Härra minister Einbund tähendas, et palgamaksmise küsimus olevat kuulunud minister Kerem'i valdkonda. Mullu talvel, ma ei mäleta, mis kuul see oli, kui töötatöölised kuskil Ülemiste mäel Tallinna hädaabitööde juures kraavi kaevasid, need, minu arvates, ei kuulunud ometi põllutöölaliste hulka, ei võinud siis ka härra minister Kerem'i valdkonda kuuluda, vaid seda asja pidi keegi teine minister lahendama, kas ei kuulu see töö-hoolekandeministeeriumi valdkonda? Need inimesed käisid peaaegu oma tallad läbi, enne kui nad raha kätte said. Iseenesest mõista, et valitsus midagi teha ei saanud, ja linnavalitsus viis siis selle asja nii kaugele, et need inimesed oma raha viimaks kätte said. Niisuguseid juhtumisi on väga palju olnud ja üldiselt peaksid need kuidagi viisi seaduslikult lahendatud saama. (J. Sepp, mo: Ega rahamaksja eraettevõtte ei olnud.) See on ju väga õige, härra Sepp räägib kui advokaat. Muidugi seadusetähe järgi oleks pidanud neil saama, kellega nad kokku leppisid, kuid nad ei saanud seda teed käia, sest muidu oleksid nad enne nälga surnud. Asja kohtusse andmine oleks kulunud nõudnud ja raha neil ei olnud, ja kohtu tee on pikk. Kõige selle pärast oleks tarvis, et Vabariigi Valitsus oma poolt ette kirjutaks, et ettevõtjatega tehtavates lepingutes töölise palk kindlustataks.

L. Johanson (stp): Palga väljamaksmata jätmine, nagu ma tähendasin, ei ole mitte ainult Vene-Balti tehase küsimus, vaid ma lugesin numbrid ette, et on ligi 2000 kaebtust töökaitse komisjarile sisse antud. Tähtsamad on siin, mille peale ma tähendasin, Läänemaal, kus inimestel on praegu saada mõni miljon marka ja teiseks — näiteks Pahila kraavimagistraali kaevamine, kus 527 tuhat praegu veel maksmata on 57 töölisle. See küsimus on laialdane ja seega väga suure tähtsusega. Et sennised korraldused, mis tehtud, tagajärgi annaksid, seda ei saa öelda, sellepärast et need juhtumised korduvad. Tahaksin küll loota, et Vabariigi Valitsus selle küsimuse siiski oma

ühel koosolekul uuesti kaalumisele võtaks ja katsuks teid leida, kuidas ometi korda jalule seada. Mis puutub Vene-Balti tehasesse, siis härra siseminister kinnitas, et tõesti sarnane juhtumine on olnud, et kaitseliit tõesti on toodud vabrikusse sel korral, kui töölised ei streikinud, vaid ainult tööseisak oli, sellepärast et nad juba kuude viisi oma palka töö eest kätte ei saanud. Kui on kuskil korrariikumine, siis on loomulik, et politsei korda kaitses. Selle vastu ei ole ükski kodanik, kui korra kaitseks on politsei omal kohal. Kui aga töölised on rahulikud, mingisuguseid kuritahtlikke kavatsusi kuulda ei ole, ja ei mõtlegi neid ette võtta, vaid ütlevad tööstuse ettevõtjale, et olgu head, senni meie tööd teha ei taha, kunni teie meile palka ei ole maksnud. Kui siis saadetakse aga kaitseliit selle asemel, et politsei võiks oma postidel seista, püüsidega tööasutusse, siis on see surve avaldamine töölise peale. Mina arvan, seda kinnitab ka härra siseminister ise, veel hullemaks teeb asjaolu see, kui härra minister seletab, et ei ole selleks olnud kaitseliidul vastavatelet ülemustelt luba. Mis on siis kaitseliit? Kas seal distsipliini on, kas seal korraldusi olemas on? Kui nüüd näiteks üks väljamaalane Ovtsharov või mis ta nimi on, direktor võib käsutada kaitseliitu, ilma et ülemus sellest teaks, siis minu arvates on see korruptsioon. Sarnaseid juhuseid olla ei tohiks. Kui kaitseliitu kuskile viiakse, siis peab teda ülemus viima, kui aga niikaugele minnakse, et kaitseliitu käsutada võib üks vabrikudirektor, kes pealegi ei ole Eesti kodanik, siis on see seda hullem veel, ja niisugused väärnähtused peavad kaduma.

Juhataja **J. Zimmerman**: Sõna on härra siseministril väljaspool järjekorda.

Siseminister K. Einbund: Mina paluksin arvesse võtta seda, et Kopli poolsaarel on Vene-Balti tehastel ise oma valgustus, trammi liikumine ja vee muretsemine korraldatud. (M. Martinson, põl: Aga kas Bleiman on?—Vahelhüüe J. Piiskari, stp poolt.—Hüüe paremalt poolt J. Piiskar'ile, stp: Teie käisite Moskvas Bleiman'ile visiiti tegemas. J. Piiskar, stp: Kas Teie veel rohkem valetada võiksite? Mina ei ole Eesti vabariigi kestuse ajal Venemaal käinud.) Kas ma ei tohiks Riigikogu liikmeid paluda kahekõnesid pärast pidada. (Vahelhüüe pahe-malt poolt: Saab korraga selgeks!)

Juhataja **J. Zimmerman**: Palun rahu!

Siseminister K. Einbund: Ühtlasi ka veemuretsemise asutus on sealtsamast, järelikult avaliku heaoleku eest hoolitsemine on vabriku administratsiooni käes. Mina ei või praegusel korral öelda, missugustel põhjustel vabriku administratsioon kohapeal mõned üksikud kaitseliitlased valgustuse jaoskonda oli kutsunud, aga ma kujutan endale küll ette, et nähtavasti oli seal tõsine mure avaliku heaoleku eest hoolitsemise asjus. Nii nagu see selgus, ei olnud see fakt, mis oleks pidanud olemata olema, mingisugust mõju andnud, sest tegelikult need kohapealsed kaitseliitlased polnud midagi teinud, aga ega mina sellepärast ei kiida seda heaks. Ma ei ole seda öelnud ja ma ei tea, mida teie minult või teiste korrapidajate võimude käest tahate. Heaks ei kiida ma seda sellepärast, sest palju tuleb asju ette, mida kõrvaldatakse ja mida heaks kiita ei saa. (L. Johanson, stp: Ega meie seda Teile pahaks ei pane, et Teie seda heaks ei kiida. Meie oleme rahul sellega.) Aga ma pean ütleva, et võib niisugusel puhul tarvidus tulla, ja siis mina tean seda, ja vastutan selle eest, samuti politsei juhtivad võimud kohapeal on kohustatud sedasama tegema, mis mina teen. Aga ma ütlen, viimasel juhtumisel ei ole seda olnud, ja sellepärast ei kiida ma seda heaks, et see sarnaselt on sündinud. Aga kõige selle tagajärjel ei ole midagi halba juhtunud.

Mis puutub rkl. Jans'i küsimusse... (L. Johanson, stp: Halb oli see, et töölised tööle läksid ja palk väljamaksmata jäi.) ...siis nii palju kui ma mäletan vanadest aegadest, kuuluvad need asjaolud 1922. aastasse, ja kuidas seal üksikasjad olid, selle kohta ma praegu vastust anda ei tea. See ei puutu ka minu ülesandesse selle kohta vastust anda, sest need olid eraettevõtjad, ja mina ei tea, kui palju nad raha töid või ära viisid. Kui aga kedagi see küsimus peaks huvitama, siis mõnesuguseid võimalusi asja selgitamiseks peaks ju leiduma, kuid minule näib, et raske on niisuguse küsimuse peale vastust anda, mis puudutab asjaolusid 1922. aastast, kui küsimus ootamatult ette pannakse. Niipalju kui mina sellekordseid aegu mäletan, oli see härra, kellest siin praegu jutt, ja tema taga seisvad grupid need, kes Kopli poolsaarele raha töid. Niipalju kui minul mees, remonteeriti sel ajal Koplis kõik lagununud majad ära. Kuipalju sellest rahast kasu saadi ja misugune bilanss oli, see on midugi eraettevõtjate oma teada, aga et nemad raha töid, seda ei saa salata. Minul igatahes on mees, et sel ajal, kui Inglise grupi poolt Kopli vastu huvi hakati tundma, Kopli poolsaare kordasemine algas.

J. Vain (stp): Härra siseminister tähendas, et püssimehed on alati valmis keda tahes kaitsma. Arvatavasti on siin mõeldud meie välispolitseid, sest vaevalt on keegi sotsialistidest muud kaitset tarvitanud. Ma pean tähendama, et politseinik oma ameti tõttu juba selleks kohustatud on. Politsei on kohustatud oma ameti järgi kõnekoosolekule ilmuma ja kui ta seal korda peab, siis täidab ta oma otsekohest ülesannet. See ei ole niivõrd tarvilik kõnelejatele kui rahvale. Kui ma ühest küljest meie siseministri auks öelda võin, et meie välispolitsei palju arenenud on, siis ei ole selles veel lõpuni mindud; viimase aja meeolud toovad nähtusi esile, mis räägivad muust. Ma võiksin näitena ühe kõnekoosoleku tuua, kus rahurikkujate eesrinnas politseinik niisugused vahelhüüded tegi, et endine portfelli minister pidi tähendama, et tema iga rumala vahelhüüde peale ei vasta.

Kuid hoopis teistsugune on kaitseliidu küsimus. Härra siseminister tähendas siin — ma märkisin selle sõna-sõnalt üles — et „nähtavasti oli Vene-Balti tehases mure tõsine, kui kaitseliitlased kohale kutsuti.“ Peaks ometi teada olema mis seda muret tegi. Mina võin näiteid tuua kus Eesti töölised vabrikute rüüstamise vastu on tegutsenud. Nad ei aidanud Saksa okupatsioonivõimudel ei raudteerongidele ega ka sadamas vabrikuosasid kiirelt peale laadida; nad tegid kõik, et seda väljavedu takistada ja meie vabrikute sisse-seadeid Eestisse jätta, ja seega vabrikutööstus võiks edasi püsida ja arenema hakata. Ma ei ole ühtki kordagi kuulnud, et meie töölised, olgu streigi ajal või muul juhtumisel, vabrikus mingisuguseid osakondi oleksid põletanud, purustanud, või midagi muud sarnast ette võtnud. Ma tahaksin loota, et Eesti tööline niivõrd arenenud on, et ta seda ka tulevikus kunagi ei tee, et ta ei lähe vabrikus ka elektri- valgustuse osas mingisuguseid rikkeid tegema. See oleks võrratu barbaarne, ja niisuguses barbaarsuses Eesti töolist süüdistada ei või. Kui meil tulesüütamisi on ette tulnud, siis tehti seda teistsugustel motiividel — kõrge kinnituskasu saamise sihtidega. Minu teada istub türmis niisuguses põletamises süüdistatuna üks panga direktoritest, nimelt Viru panga direktor; töölisi aga põletamises seniajani süüdistatud ei ole, nad on vabrikute varandusi kaitsnud ja teevad seda ka edaspidi. Kuna kõnesoleva streigi puhul mingisuguseid vägivaldtegevusi olnud ei ole, siis ei saa nendega põhjendada kaitseliitlaste viimist vabrikusse.

Mina pean tähendama, et siis on meil seisukord tõesti halb, kui kohapealsed inimesed

võivad kaitseliitlasi käsutama hakata, nagu antud korral.

Meie kaitseliit on tarvilik aparaat riigikaitseks sellepärast, et meie sõjavägi väikene on. Ja ma loodan, et meil tulevikus korda läheb kaitseliitu selle ülesande juurde koondada. Senni on kaitseliitu vastu võetud üksikuid inimesi ka pahempoolsetest kihtidest, ilma kellela vahest raske oli kaitseliitu koha peal korraldada. Aga need lillekesed, nagu kaitseliitlaste viimine vabrikusse tööliste palgavõitluse juurde, on niisugused, mis meid välja viivad küsimuse juurde, kas meie mitte seega sunnitud ei ole oma inimestele loosungit andma; välja sellest asutusest, sest ta on kiires korras liikumas puhtklassilise asutuse poole, ega näe oma ülesannet mitte riigikaitse. Muud sellest järeldada ei või, kui juba kaitseliitlased niisuguses süütus asjas, nagu seda on rahulikult teel palganõudmine teenitud aja eest, vahele segavad. Ma saaksin aru, härra Einbund, kui Teie poolt või sõjaministri poolt paar kolm kaitseliitlast Kopli politseile abiks oleks antud. Ka see oleks halb, kuid siiski parem kui võimu omavoliilselt tarvitamine koha peal. Sarnases seisukorras ei jää õiguslikust korrast midagi järele; see oleks uuesti tagasi langemine barbaarsusse; (Siseminister K. Einbund: Teie olete seda mitu korda öelnud.) see on sümptoom ja meie ei ole kindlad, et see sümptoom uuesti ei kordu. Pean tähendama, et kui kaitseliit niiviisi omapead talitada võib, siis tuleb küsida, kuivõrd meie kaitseliitlased oma ülesannetest arusaamiseks arenenud on. Neid ei ole küllalt õpetatud sõjariistaga ümber käima; selle tõttu ei ole ainult üks inimene teise ilma läinud. Nii surmati näiteks Valgas, mitte väga ammu üks kooliõpilane, sõjariistadega oskamatult ümberkäimise tõttu. Sarnaseid juhtumisi on ajakirjandus registreerinud.

Juhataja **J. Zimmerman**: Kõneleja, kuidas see käesoleva arupärimisega ühenduses on?

J. Vain (stp): See on käesoleva arupärimisega niivõrd ühenduses, et kõne all on maksmata jäänud palgad, ja kaitseliitlased viidi sinna, kus palgamaksmist nõuti; kas sinna oldi õigustatud minema, kas minnes osatakse sõjariista kandes ettevaatlik olla, kas on selleks tarvilik arenemisaste. Kuna kaitseliit-

lased ei ole veel niivõrd välja õpetatud, kui tarvis, siis on seda raskem lasta inimesi omapead tegutsema minna. Mina arvan, et härra siseminister, kuna ta sarnast nähtust ei poolda, kõik abinõud tarvitamisele võtab, et niisuguseid võimutarvitamisi koha peal enam ei juhtuks.

Juhataja **J. Zimmerman**: Sisse on tulnud kaks ülemineku-vormelit, rkl. Johanson'i poolt motiveeritud ja rkl. Martinson'i poolt liht ülemineku-vormel. Rkl. Johanson'i ülemineku-vormel on järgmine: „Ära kuulates Vabariigi Valitsuse vastuse tööliste palga maksmatajätmise asjus, leiab Riigikogu, et Vabariigi Valitsus peaks energilisemad abinõud tarvitusele võtma selleks, et töölised oma töötasu õigel ajal kätte saaksid. Samuti peab Riigikogu tarvilikuks, et riigitöid ja tellimisi eraettevõtjate kätte andes võetakse tagatise selleks, et nende tööliste palgad, kes riigitööde ja tellimiste täitmise juures tegevad, seaduses ettenähtud tähtaegadel tasutaks.“

Rkl. Martinson'i poolt esitatud ülemineku-vormel on järgmine: „Riigikogu, ära kuulates Vabariigi Valitsuse vastamise 26 Riigikogu liikme arupärimise peale tööliste palga maksmatajätmise kohta Vene-Balti tehases ja mujal, läheb päevakorras edasi.“

Hääletamisele tuleb motiveeritud ülemineku-vormel. (Hääletatakse.) Poolt on 17 häält, vastu 23 — seega on motiveeritud ülemineku-vormel tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb liht ülemineku-vormel. (Hääletatakse.) Poolt on 25, vastu 16 — seega on liht ülemineku-vormel vastu võetud.

Isiklikus asjas on sõna rkl. Piiskar'il.

J. Piiskar (stp): Härra siseminister ütles minu vahelhüüde peale reageerides, et mina olla tarvitanud püssimehi, jättes küll ütlemata, milleks ma neid olla tarvitanud. Selle väite puhul pean tarvilikuks seletada: ei ole kunagi olnud minu käsutuses püssimehi, ei ole ma ka kunagi kellegi poole pööranud enesele püssimeeste kaitset otsides. Tõrjun sellepärast kategooriliselt tagasi härra sise-

ministri insinueeriva väite, mis seda iseloomulikum, et see tuleb siseministri poolt. (Hüüded: Lõpetada!)

Juhataja **J. Zimmerman:** Kuulen hüüdeid koosoleku lõpetamise kohta, (Hääle-

tatakse.) Nähtava enamusega on otsustatud koosolek lõpetada.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 2.30 min. p.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **A. Rei.**

Abiesimees **J. Zimmerman.**

Abisekretäär **L. Raudkepp.**